

MAAOMAAVALITSUS

EESTI MAAOMAAVALITSUSTE LIIDU HÄALEKANDJA

25. APRILLIL 1930. A.

Nr. 7/8

KAHEKSAS AASTAKÄIK

Väljaandja: Eesti Maaomavalitsuste Liit.

Toimetaja: H. Avikson.

Tellimise hind:	Toimetus ja talitus:	Kuulutuste hind:
Aastas Kr. 5.—	Tallinnas, Suur Roosikrantsi	1 lhk. Kr. 20.—, 1/2 lhk. Kr. 10.—,
Pooles aastas " 2.50	uul. Nr. 12.	1/4 lhk. Kr. 5.—, 1/8 lhk. Kr. 2.50
Üksik number " —.25	Telefon Nr. 4—72.	1/16 lhk. Kr. 1.25.
1923 aastak. " —.50	Jooksev arve: Eesti Panga Tal-	Dokumentide kaotamise kuu-
1924 " " " " 3.—	linna osakond Nr. 609.	lutused 50 senti dokumendi pealt.
1925 — 1929 a. ä " 5.—		

Ilmub 20 korda aastas, iga kuu 10. ja 25. päeval, mai, juuni, juuli ja augusti kuudel ainult 10. päeval.

SISU:

Finansteadus — O. Suursööt	Lhk. 107
E. M. Liidu ja omavalitsuste tegevusest	133
Küsimused ja vastused	" 135
Kuulutused	" 106,136

„MAAOMAAVALITSUSE“ tellimiste

vastuvõtmine 1930 a. peale kestab edasi.

Ilmunud numbrid saadetakse järele.

Eesti Maaomaval. Liidu kirjastusel on ilmunud ja temalt saada:

„Maaomavalitsus“	1923 a.-k.	Kr. —50	„Vallaomavalitsuste ameerika- viisiline raamatupidamine“	Kr. 2.50
„	1924 a.-k.	„ 3.—	„Eesti ravitsus- ja suvitus- kohad“	„ —.70
„	1925 a.-k.	„ 5.—	Omavalitsustegelaste kalender	
„	1926 a.-k.	„ 5.—	1930 a. press-paan köites à	„ 1.20
„	1927 a.-k.	„ 5.—	kuldköites	„ 1.75
„	1928 a.-k.	„ 5.—	„Meie maaomavalitsuste üm- berkorraldamise sihid“ . .	„ —.60
„	1929 a.-k.	„ 5.—	„Vallaomavalitsuste ameerika- viisilise raamatupidamise revideerimise kava“ . . .	„ —.50
„Esimene Eesti omavalitsuste- gelaste kongress“		„ 2.50	Vallavolikogude kodukord . .	„ —.15
Seesama omavalitsustele . .		„ 2.—	„Maaomaval.“ köidetul't kallimad: kooliköide 80 s. kalingorköide 1 25 snt., nahkköide 1,50 snt.	
„Sundnormide kogu maaoma- valitsuste kohta, 26 vihku		„ 16.90		
ehk 1 eks. 70 s., 5 vihku 3.25 s., 10 vihku 6.50 s., 20 vihku		„ 13.—		

Ilmus trükist

Vallavolikogude kodukord.

Vastuvõetud E. Maaomavalitsuste
Liidu nõukogu poolt 18. aug. ja
Kohtu- ja Siseministri poolt 5. dets.
1929. a. kinnitatud.

Hind 15 senti,
10 ja rohkem eks.
tellides à 10 snt.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu
väljaanne.

Teie kinnitate

oma liikumata ja liikuvat varandust
tuleõnnetuse vastu
kõige soodsamatel tingimustel

Eesti Omavalitsuste Kinnitus A./S.

„OMA“

mis on omavalitsuste ühine kinnitusette-
võte ning mille tegevusest saadud tulud
omavalitsuste kaudu rahvale tagasi lähe-
vad.

Seltsi põhi- ja tagavarakapitalid üle
Kr. 368.000.—

Seltsi juhatus: Tartus, Riia tän. 41, oma
majas, kõnetr. üldine 3-44 juhatus 5-62.

Peaagentuur: Tallinn, Harju tn. 48, kõ-
netr. 18-58.

Agendid kõigil pool.

Finansteadus.

(Teoreetiline osa).

O. Suursööt.

Omavalitsusametnikkude ettevalmistamiskursustel peetud loengute kokkuvõte.

I. Kogukondline ja riikline majandus ja rahandus.

a) Majandusest üldse.

Rääkides kogukondlisest ja riiklisest majandusest peame kõige esiteks selgusele jõudma, mis meie majanduse all üldse mõistame.

See küsimus jäetakse majandusteadlaste poolt tihti lahtiseks ja minnakse vaikides mööda kui iseenesest mõistetavast. Tegelikult ei saa aga ükski seletus olla teaduseks, kui sellel puuduvad: selged mõisted, loogiliselt õiged definitsioonid ja süsteem järelduste tegemisel.

Majanduse mõiste ümber ei ole küll suu-remaid vaielusi, aga ega see sellepärast ei tähenda veel, et siin täielik selgus olemas on: ühed majandusteadlased seletavad üht, teised teist moodi ja lõpulikku ühist definitsiooni ei ole veel leitud. Nendest mitmesugustest majanduse mõiste seletustest ja definitsioonidest oleks siin kohal nime- tada tähtsamad:

Saksa kuulus majandusteadlane ja professor Gustav v. Schmoller, sünd. 1838, annab järgmise majanduse definitsiooni: „Majanduse all mõistame meie tegevust, mis on sihitud meie organismi nõuete rahuldamiseks, ilma milleta meie elada ei saa. Muretseda toitu jahi, kalapüügi ehk põllutöö abil, kaitsta ennast ilmastiku muudatuste eest, ehitades maja, tehes riideid ja jalanõusid, valmistades tööriistu kõige selle jaoks — see on majandus.“

Umbes sarnasena võtab majandust ka teine sakslane Fr. Engels, sünd. 1820 a., sotsialistilise õpetuse arendaja ja I. internats. asutaja ja sekretär.

Selle voolu difinitsioon majanduse mõis- test sihhib ühele küljele inimese tarvidus- test, nimelt välisele küljele nii öelda igapäevaste tarviduste peale, kuna vaimlised ja kultuurilised tarvidused täiesti kõrvale on jäetud. Sellepärast on vabrik tarvilik ja, majanduse mõistes, vajalik hoone, kuna teatri ehk kiriku ehitamine majanduse põ- himõtte vastu käiks. Selles ongi selle de- finitsiooni puudus.

Selgema mõiste annab juba saksa majan- dusteadlane Roscher Vilh., sünd. 1817 a., kes oma „majandusteaduse põhilauseset“ ütleb: „Iga normaal majandus on võima- likult suuremat isiklikku kasu ja heaolekut kättesaada võimalikult vähema kulu ja vaevaga.“

Veel selgemalt on see mõte defineeritud Ad. Vagneri poolt (sünd. 1835 a., prof. Berliinis 1870—1916), kes majanduslike tegevuse all näeb sarnast tegevust, mille juures rahuldustunne ületab raskustunde ja kus juures tendents on ikka selle poole, et võimalikult vähema ohvriga saavutada maksimum rahuldust,“ ja selle järgi on majandus „tegevuse kogusumma, mis põh- jeneb sellel printsiiibil ja on sihitud alali- selt inimese nõuete rahuldamiseks.“

Viimased definitsioonid on juba selge- mad ja täpsemad selle tõttu, et siin räägi- takse inimese üldnõuete rahuldamisest ja mitte üksi igapäevastest füüsilistest vaja- dustest. Sellest välja minnes on ka suu- rem osa majandusteadlasi viimastel aasta- kümnetel enam vähem ühise majanduse mõiste juure pidama jäänud. Nimelt defi- neeritakse mõistet „majandus“ järgmiselt:

„Ühe isiku tegevuse kogusumma, mille abil tema oma vajadusi rahuldab, on see, mida nimetakse tema majanduseks.“

Nii ei ole siis majandus mitte mõnesu- gune konkreetne asi või fakt ehk kogu- mõiste mõnesugustest asjadest, vaid on ühe isiku tegevus, missuguse põhjus ja lõpusiht ühtlasi on majandus.

Kui nüüd sarnane tegevus peab taga- järgi andma, kui tema peab majanduse printsiiibile: „minimum rakusega, maksim- um rahuldust“ kõige suuremal määral vastama, siis peab sarnane tegevus juhi- tud saama kindlate reeglite, kindlate põhi- mõtete ja kogemuste järele, ei miskil tin- gimisel aga huupi ja hea õne peale, sest siis ei ole see enam majandusline tegutse- mine ega majandus, vaid juhuslik, ja küm- nest juhusest kindlaste üheksal korral ei vasta see majanduslisele põhiprintsiibile, vaid on ebamajandusline.

Aastasadade jooksul on välja kujunenud

tuhanded ja tuhanded reeglid ja harjumused, isegi looduse seadused on siin täiel määral maksvad, et isikule abiks olla ja näpunäiteid anda tema tegevuses ja igapäevaks, kes majandusliliselt tegutseb, täidab neid seadusi juba mehaaniliselt ja instinktiivselt, ilma et tema selle juures mõtleks või järelekaaluks, kas tema tegevus on majanduse printsiibile vastav.

Niisama kui on arenenud tehnika, loodusteadus ja kõik teised alad, on ka majandus ja majandusline tegevus läinud aja jooksul ikka keerulisemaks ja keerulisemaks ja kus üksik isik enam vaba ei ole omas majanduslises tegutsemises, vaid tihedalt seotud on oma kaastegutsejatega, kes jälle omakorda teistega seotud on jne. Siis ei aita enam üksi mehaanilisest ilma mõtlemata tegutsemisest, vaid juba peavad saama ühised põhimõtted, ühised reeglid ülesse seatud, et ühiste nõuete rahuldamiseks võimalik oleks tegutseda, truuks jäädes üldisele majanduse printsiibile.

See ala üldteadustes, mis omaks ülesandeks on seadnud: selgitada majanduslisi seadusi, reegleid, valgustada igakülgselt majanduslisi põhimõtteid, ülesseada uusi majanduslisi sihtjooni ja lõpuks isegi anda tehnilisi näpunäiteid, see nimetatakse üldnimetusega **majandusteadus**, mitmete alljaotustega: teoreetiline ja praktiline rahvamajandus, finanusteadus, statistika, majandusgeograafia jne.

b) Kogukondline ja riikline majandus.

Kõige algastmelisem kogukond on — **perekond**, see kogukond elab täiesti isoleeritult oma ette, puuduvad igasugused ühenduse teed ja puudub igasugune läbikäimine teiste sarnaste kogukondade — perekondadega. Sarnast olukorda võime meie endale küll ette kujutada, aga tegelikult ei ole inimene sarnast kogukondlist elu elanud, vaid ikka ja alati, seni kui inimest inimesena ajalugu tunneb, on see kogukond laiem olnud kui üks perekond, nimelt on ikka algkogukond seisnud koos mitmest perekonnast (**hõimkond**), kuhu hulka kuuluvad ka võõrad, mitte veresugulased, liikmed (orjad, sõjavangid, väljaspoolt toodud naised, mehed jne.).

Küll elavad algkogukonna liikmed, üksikud perekonnad, täiesti iseseisvat majanduslist elu ja vähe on neil majanduslist läbikäimist teiste liikmetega, ainult võõraste pealetungil, röövkäikudel, asuvad kõik liikmed ühiselt kaitsesele, aga ka seda mitte alati; peale selle oli sellel kogukon-

nal veel korralageduse ärahoidmiseks ühine kohtumõistmine.

Nende algkogukondade elu ei olnud aga igalpool ühtlane, tingitud juba looduse ja ilmastiku oludest: ühel pool oli väga hea karjamaa, puudus aga kalapüük, teisel oli jälle ümberpöörduvalt ja veel mitmesugused asjaolud sundisivad inimest ühendusesse astuma oma naabritega — teiste perekondade ja hõimkondadega. Tekkis „Töö jaotus“.

Ühel kogukonnal oli võimalik ühte ainet, teisel jälle teist kergema vaevaga kätte saada ehk valmistada ja sellepärast oli loomulik tulemus see, et kogukonnad, oma vahel ainete ja saaduste vahetamisele asusid, sellega tekkis aga ka juba huvi ühel kogukonnal teise tegevuse vastu. Enam ei olnud täiesti üksipuha, kuidas teine oma tarvidusi rahuldab, sest sellest rippus juba meie enda rahuldamise võimalus ära; ei olnud enam ükskõik, kuidas naaberkogukond majandusliliselt tegutses, vaid meil oli juba vastastikune ühishuvi tekkinud, et nii ühel kui teisel pool tegutsetakse majanduslise printsiibi kohaselt.

Sellega erinebki kogukondline ja riikline majandus üksikmajandusest, et siin ei ole ühte peremeest ja ühte tahet, vaid see on kogu üksikuid majandusi, kes kõik alateadlikult tegutsesvad majanduse põhimõtete alusel ja kujuneb sellega ühine suur näilikult plaanikindel majandus.

Riigi- ja rahvamajandust ei juhita mitte kõigil aladel ühise kindla plaani järele, kuid tegelikult tuleb see siiski enam-vähem ühtlane välja.

Ükski võim ei reguleeri rahvaste tööjõudu, et rahuldada rahvaste nõudeid; ükski jõud ei määra kindlaks ega kirjuta ette rahvastele, palju rukist, nisu, liha, rauda, telliskiva, klaasi jne. jne. peab iga aasta külitama ehk valmistatama, aga tegelikult saab iga aasta kõiki aineid umbes nii palju produtseeritud, kui palju just vajadust on ja palju nõudmisi leidub. On üksikud ajajärgud, kus kõik majanduslised põhimõtted ja majandusline tegevus on kõrvale jäetud (suured sõjad ja kaubanduslised kriisid ja looduse õnnetused), aga siiski tegutseb rahvamajandus edasi ja areneb ikka vajalikkus sihis.

Rahvamajanduses töötavad kaheksaüksikud jõud: ühelt poolt alateadline seletamata ja ilma juhtimata üksikute majanduste koostöö, nii kui seda eespool juba märkisime; teiselt poolt aga korraldatud ja plaanikindlalt juhitud võim, see on **kõrgem**

aste eelpool kirjeldatud kogukonnast — riik ja riigivõim.

Riik oma võimuga astub üksikute kogukondade ja üksikute majanduste vahele, reguleerides nende produktiooni ja piirates nende vajadusi, luues sellega plaanikindla riiklise ja kogukondlise majanduse.

Sellest tekkitab riikline ja kogukondline majandus, mida ei juhita enam alateadlikult ja justkui looduse enese jõul, vaid mida korraldatase juba sihikindlalt ja teadlikult tehtud normide ja plaanide järel.

Veel rohkem, üksikute riikide majandus seob ennast teiste sarnastega oma naabruses ja üleilmeliselt, sellega tekkitab kõige laiem majandus — **ilmamajandus**, missugune meie päivil pea lõpule jõudmas on, silmaspidades rahvaste ja riikide vahelist ühendust ja rahvusvahelisi normisi, iga-suguste konventsioonide ja rahvusvaheliste lepingute näol, riikidevaheliste liitude ja kongresside loomine on vast eelastmeks lõpuliku ühise ja ühtlase ilma majandusele.

Meie nägime juba, et üksik majandus ei ole enam absoluut vaba, vaid riigi võim enast üksikmajandusse sisse segab ja üldhuvides takistusi teeb ja korraldusi jägab, mis üksikule majandusele sagedasti isegi segavatena ja raskendavatena tunduvad, mille alla aga see on sunnitud ennast painutama kui tema ei taha ära hävitatud saada.

Veel enam, riik ei korralda ega normeeri ainult üksikute majandust, vaid riik asub ka ise otsekohe majandusliste ettevõtete juhtimisele ja kasutamisele: riigitööstused, kaubanduslised ettevõtted ja suured liikumis- ja veoettevõtted.

Sellega võib riik ja suurem kogukond juba otsekohe sees mõttes mõjuda majanduse elu peale ja seda reguleerida, enam veel kui seadusandliste normide kaudu, konkurentsi teel.

Riigil ja kogukonnal on väga mitmekesised ja uuemal ajal ka väga kulukad ülesanded täita: riigikaitse, rahvaharidus, vanade ja jõuetute ülevalpidamine ja palju muud, selleks kõigeeks vajab riik hiigla summe, missuguseid peab rahvas ühel ehk teisel teel kokku kandma. Need mitmesugused ettevõtted ja asutused ja viisid, kuidas riik omale sissetulekuid muretseb, loovad **riigi majanduse**.

Vanal ja keskajal, kui riigi aparaat võrdlemisi lihtne oli ja riigi väljaminekud piiratud, siis ei olnud riigimajandus ka

mitte palju keerulisem kui harilik üksik majandus, ega ei eraldanud need üksikest ulatuse ega tegevuse poolest palju, mõned suured üksikmajandused olid niisama ja enamgi keerulisemad ja laiaulatuslisemad kui riigi omad.

Riik oli siis peamiselt suurmaaomanik, kes oma sissetulekud ammutas ka suurelt jaolt maadest ja metsadest ja neid tarvitas ka suurelt jaolt riigi peremehe — kuninga ja tema kodakondsete väljaminekuteks, kuna rahva üldhuvideks juba väiksem osa läks.

Uuemal ajal, kus riigi ja kogukonna ülesanded väga mitmekesiseks on muutunud ja ülesannete piirid õige laialised on tõmmatud, kus ka iga üksiku kodaniku ja sellega rahva nõudmised riigi ja kogukonna vastu väga laialisteks on muutunud, ei saa riik enam elada ega jõua enam ülesseatud nõudmisi rahuldada hariliku üksikmajanduse viisil, vaid nüüd on riigi majandus suurelt erinenud sellest ja tegutseb sagedasti hoopis isesugustel alustel kui eramajandus.

Kõige silmatorkavam moment selles erinemises on see, et riik ei püüa luua suuri tagavarasid ega kuhjata rikkusi, vaid loob ainult niipalju varandusi ja muretseb nii palju tagavarasi kui seda üldsuse huvides vaja on, kuna eramajandus ikka ja alati peab püüdma ülejääki anda, ehk vastasel korral tunnistakse see ebamajanduslikuks.

Et uuema aja riik oma väga laialiste ülesannete koguga ei saanud leppida ainult hariliku üksikmajanduse viisiga, vaid tema pidi mitmesuguseid teisi allikaid leidma, et oma ülesandeid täita, siis tekkis ka sarnane majandus, mis nõuab tervet teaduse haru, et selgitada neid põhjuseid ja normisi, mille peal baseerub riigimajandus, see on **rahvamajandusteadus** ehk **poliitiline ökonomia**.

Et nüüd riik kõiki ülesandeid hariliku üksikmajanduse viisi juures enam täita ei suutnud, siis tuli ikka enam ja enam rõhuda üksikmajanduse peale ja sealt ammutada sissetulekuid: riigi hariliku majapidamise kõrvale tekkis veel eriline majanduse haru — **rahandus** ehk **finansasjandus**.

Sissetulekute ammutamise otstarbel asus riik kasutama osa eramajanduse sissetulekutest, tollide, monopolide või aktsiiside ja lõpuks otsekohe riigivõimuga peale pandud maksude näol.

Sellega oleme meie välja jõudnud riigi **rahandus** või **finanspoliitika** juurde.

d) Rahandus ehk finansas- jandus.

Kui asume riigi ja kogukonna rahanduse või finanspoliitika juurde, siis peab meil ka selge olema see pea-element, mis ikka ja alati rahanduspoliitikas ette tuleb ja ilma milleta meile võrdlus riikide rahanduspoliitika käigust võimatuks saab, see on — raha.

Harilikult ei leia meie üheski finantseerimise operaamatus seda küsimust, vaid see on majandusteaduse haru, aga siin luban mina omale ühe kõrvalhüppe harilikust korrast ja katsun lühidalt selgitada raha, kui niisuguse, mõistet, ülesandeid ja tähtsust. Ühe aine vahetamine teise vastu, nii kui see algmajanduse juures harilik, on ju iseenesest õige lihtne. Üks soovib seda, mis teisel pakkuda ja ümberpöörduvalt. Raskemaks läheb vahetus, kui üks pool küll soovib teise ainet saada, aga teiselt poolt temal vastu anda ei ole just soovitatavat ainet, ehk veel raskemaks kujuneb asi siis, kui ainet mitmesugusel arvul vahetada soovitakse.

Sellest tekkisid üksikud ained või ainete grupid, missuguseid juba meie mõiste järele peaaegu rahana tarvitati. Nii oli jahirahvaste juures selleks aineks metsloomade nahad, põlluharijate juures rukis ja nisu, kalapüüdjate juures kuivatud kala ehk jälle mitmesugused konnakarbid. Pea kõik ained on ühel ehk teisel pool raha aset täitnud.

Eriti lugupidamises olid igasugused metallid — raud, tina, vask jne., rääkimata kallismetallidest.

On ka täiesti arusaadav, miks ürginimese juures metallid eriti hinnas olid, sellest võis ju valmistada sõjariistu ja ehtasju ja nende vajadus oli suur, kuna harilikud tarbeained pea igal oma majapidamisest ise sai. Sellest arenes päris iseenesest kallis metallidest raha ehk peamine vahetusaine välja, mille vastu igalt poolt võis soovitatavat ainet vahetada ehk meie mõiste järele juba osta.

Sellest on arusaadav, et raha kui niisugune ei ole mitte mõnesuguse seadusandlise aktiga maksuma pandud, nii kui seda vahest oletatakse, vaid raha on kauaaegse ajaloolise arenemise produkt ja võimata tema tekkimise momenti kindlaks määrata. Rahal kui niisugusel on harilikult kolm peaaegu ülesannet: 1. olla mõõdupuuks hinnale, 2. ainete vahetuse abinõuks ja 3. seaduslikuks maksu vahendiks.

Esimene ja teine ülesanne on tekkinud täiesti iseenesest, nii kui juba eelpool nägime: et ühe asja hinda ette kujutada ei pruugi raha sugugi käepärast olla, et selle väärtust aine omaga võrrelda, vaid kui hind on väljendatud teatud raha üksustes, siis on seda lihtne ükskõik missuguse aine peale üle viia.

Sellega on juba ka teine ülesanne selgitatud, sest hind on ju ainete vahetusel aluseks ja, ümberpöörduvalt, tekitab vahetuse tõttu hind.

Kolmas raha ülesanne — raha on seaduslik maksuabinõu, on juba kunstlikult tekkinud, nimelt riigivõimuga on üks ehk teine aine määratud seaduslikuks abinõuks, millega igasuguseid makse võib õiendada, võlgasi tasuda ja riiklisi kohustusi kanda.

Riik oma suveräänse võimuga võib ju ükskõik missuguse aine määrata maksu abinõuks, ja sellega on see aine ka saanud seaduslikuks, kuid siin peab riigivõim ka neid kõrvalolusi silmaspidama, millele üks maksu abinõu peab vastama.

Ei või näituseks saada seaduslikuks maksu abinõuks sarnane aine, mis oma koosseisu poolest kergesti muutlik — sool ehk suhkur, raske on määrata selleks ka niisugust ainet, mille väärtus väga madal, sest siis oleks seda ainet väga tülikas maksmise puhul edasi toimetada — kartul, kapsas jne. Sellepärast on väga loomulik, et riik selle aine, või nende ainete juurde peatama jäi, missugused juba ajaloolisel arenemise teel olivad kõige kohasemaks vahetus ja hinna mõõdupuuks saanud — metallid, eriti kallismetallid — kuld ja hõbe.

Nendel metallidel olid kõik omadused olemas, missugused ühel seaduslikul maksuabinõul vaja: — kõrge väärtus, väikene muutlikus ja püsiv väärtuse alalhoid. Sellest tingitult raha sai omale veel lisa ülesandeid: 1) Abinõu varanduse kogumiseks ja hoidmiseks, 2) varanduste ümberpaigutamise ja 3) laenu (krediidi) omaduse. Selle kõige tõttu on ka kuld ja hõbe saanud ilma rahaks, sest et nende loomulikud omadused võivad kõige enam täita kõiki rahale kohaseid ülesandeid.

Et praegu pea kõigis riikides kulla ja hõbeda asemel liikvel on paber, siis ei tähenda see veel mitte, et see paber oleks raha olema tõsisest mõistest, vaid see on ainult riigivõimu poolt maksuma pandud aseaine, mille eest sama võim on ennast kohustanud vastutama kulla ehk hõbedaga. Paber on võetud peamiselt selleks tarvitatu-

sele, et tema veel kergem on ühest kohast teise ümberpaigutada ja et tema juures hõõrumise kulu ei ole.

Veel paremaks väärtuse edasi andmise abinõuks ja sellega ka raha aseaineks on **tshekk**. See viib meid jälle uuesti ilma rahata majanduse juurde tagasi, kuid see põhjeneb usalduse, krediidi peal ja tegelikult on selle usalduse kindlustuseks ikkagi raha.

Tehes selle kõrvalhüppe, et selgitada raha omadusi ja mõistet, pööran teemi juurde tagasi. Riik ja kogukonnad vajavad abinõusi, et nende peale pandud ülesandeid täita. Selleks abinõuks on raha. Et seda saada küllaldasel määral, on loodud laialdased õpetused ja asutused, et riigile sissetulekuid muretseda ja selle juures eramajandust, millest riik kõilke ammutab, mitte äri hävitada.

Riigi rahandus ehk finanspoliitika on ärarippuv esimeses joones riigi korrast ehk tema põhiseaduslikust ehitusest, sest pea alati saab sellele rajatud ka riigi sissetulekute ja väljaminekute vahekord.

Iga kodanik püüab ju riigilt võimalikult palju oma heaks saada, võimalikult väikese ohvriga, see on ju ka õige majanduse printsiip, et aga üksik kodanik riigivõimudees väga nõrk on, siis on igal pool tekkinud kodanikkude grupid või klassid, kes oma huvide seisukohaselt püüavad riigi rahandust korraldada.

Absoluutse monarhia juures on need üksikud kodanikkude grupid, kes püüavad oma mõju riigi rahanduses maksma panna, suggeneerides riigipeale ühte ehk teist projekti.

Konstitutsioonilise korraga isevalitsuse juures teevad sedasama juba valitud kodanikkude klasside esitajad ülem- ja alamkodade näol.

Viimati **demokraatlise** ehk rahvalitsuslise korraga riikides on selleks rahva esituskogu, milles iga erakond või poliitiline partei oma vaadete ja soovide kohaselt püüab riigi rahandust korraldada.

Suur poliitiline võitlus keeb iga aasta riigi rahanduse korraldamise alal parlamentides siis, kui seatakse kokku ja arutakse esituskogudes riigi tuleva aastast finanskava — eelarvet (büdschetti) — inglise keele sõnast „budget“ kott, milles on paberid ja arved).

Igal riigivalitsusel peab olema kava, kuidas tema mõtleb oma ülesannete täitmiseks vajalikke sissetulekuid soetada ja kuidas tema tahab neid sissetulekuid välja anda, missuguste ülesannete peale, kui

palju kulutada, see on riigi eelarve ehk büdshet.

Igal suuremal majapidamisel ehk ettevõttel, missugune korralikult peab töötama ja mille majanduslist seisu võib kindlaks määrata, peab ülevaate saamiseks majandusline kava olema. Seda suurem vajadus sarnase kava järele on riigil, kui ühel väga suurel ja mitmekesiste ülesannetega ettevõttel. Sellepärast leiame meie ka juba õige vara riikide valitsejate juures katseid kokku seada arvul. eelarvet tul. ja kulude kohta. Juba sellel ajal, kui isevalitseja alles oma sissetulekud sai puht eramajanduslisel alusel, maadest, metsadest jne., püüti ikkagi kokkuseada arvilime eelarve ja aruanne, olgugi vürsti enese näpunäidete ja soovide järele.

„See oli kuninga kodune arvepidamine“, ütleb saksa riigiteadlane v. Stein, aga selles peitub riigi eelarve algaste.

Juba sellel ajal oli osa riigi sissetulekuid, mida vürst ehk kuningas võis ainult saada seisuste loaga, need olid niimimetud toetused — **subsiidiumid**. Et neid saada, oli isevalitsejal vaja ära näidata vajadusi ja selleks tuli eelarve kokku seada. Kui isevalitsejal seisuste luba ja raha käes oli, võis tema sellega oma äranägemise järele talitada, sest aruande kohustust temal veel ei olnud.

Kuni 19. aastasajani leiame meie ainult samast algastmelist büdsheti kuju, millel puht eramajanduslik alus. Juba 19. aastas. aga areneb riigi **eelarve seadusandliseks aktiks**, millega on riigi täidesaatev võim seotud ja mida tema peab niisama kui iga teist seadust silmas pidama. Alguses tehti iga sissetuleku haru kohta eriline eelarve, nii oli eelarve metsade, monopolide, regaalide jne. eraldi, ühtlasi tehti iga haru kohta ka oma bilanss ja ainult ülejäägid läksid keskkassasse. Nii oli iga väljamineku kohta oma eri sissetuleku allikas.

Niisama olid jälle ringkondade või maakondade jaoks oma eelarved ja ainult ülejäägid läksid keskkassasse.

Eelarved, mis piirkondades kokku seati, kus kõik selle piirkonna sissetulekud ja väljaminekud olid ette nähtud, olid nii nimetatud „**bruto-eelarved**“. Kui nüüd keskkassasse üle läksid ainult eelarve saldod, siis oli juba keskkohas „**neto-eelarve**“. Eelarved seati alguses mitme aasta peale kokku, harilikult 2—4 aastani. Nüüd seatakse kõikides riikides eelarve ainult ühe aasta peale.

See on sellega seletatav, et ennem majandusline ja poliitiline elu jooksis õige aeglaselt ja nii sissetulek kui ka väljaminek olivad aastate jooksul ükska ühtlased. Nüüd läheb elu palju kiiremini; juba ühe aasta jooksul, muutuvad sissetuleku allikad osalt suurenedes, osalt kahanedes, või täiesti kuivades.

Peale selle on parlamendil tähtis iga aasta oma sõna ütelda riigi rahanduse kohta, muidu võib olla ei kutsutagi mõni aasta parlamenti kokku, ja sellega on parlamendi kontroll mitte üksi riigi rahanduse kohta kauemaks ajaks kõrvaldatud, vaid ka valitsuse tegevuse kohta üldse arustamise võimalus ära võetud.

Eelarve aasta algust loetakse mitmet viisi: 1. jaan. — Prantsusmaal, Belgias, Austrias, 1. aprillist — Inglismaal, Saksamaal, Taanis ja Eestis ja 1. juulist — Itaalias, Hispaanias, P. A. Ühisriikides, Kanaadas jne.

Eelarve krediitid sulutakse harilikult eelarve aasta viimase päevaga, kuid teatud arved õiendatakse ja lõpetakse harilikult veel kauem ja sellepärast jäetakse vastavad krediitid lahtiseks eelarve täieliseks lõpetamiseks — harilikult on see arvete lõpetamise aeg kolm kuud, on aga palju pikemaid tähtaegu, näit. Belgias, kuni 31. oktoobrini.

Üheks tähtsamaks küsimuseks eelarve juures on see, kellel on eelarve suhtes **algatus võime**. Loomulikult valitsusel, olgugi et parlamendid sagedasti püüavad eelarvet oma soovide kohaselt kokku seada ehk muuta. See on aga läbi viimata selle tõttu, et sarnasel korral kui parlament eelarve kokku seab, ei või valitsuselt täielist vastutust nõuda.

Sellepärast on ka nii välja kujunenud, et eelarve seab kokku valitsus ja parlament võib ainult valitsuse nõusolekul mõnesuguseid muudatusi eelarves ette võtta, siiski harilikult ainult vähendamise sihis, kuna väljaminekute suurendamisel peab parlament ka uued sissetuleku allikad ära näitama. Iga aasta määrab parlament eelarve kindlaks, andes selleks eelarve seaduse, sellega on **riigi eelarve seadusandline akt**.

Eelpool nägime, et eelarve oma sisu ja ulatuse poolest kaheksugune on: **brutto** ehk jälle **netto** eelarve, peale selle on eelarve oma väljaminekute iseloomu poolest: **korraline** ehk **erakorraline**, vaadates selle peale, kas on väljaminekud alaliselt kaemat aega korduvad ja enam vähem ühtlased — püsivad, ehk on jälle eelarve sum-

ma vaja ainult erakordselt, erakordsete ülesannete täitmiseks: sõja puhul, uute ühenduste ehitamiseks, laevade soetamiseks jne.

Eelarve kokkuseadmise viis on harilikult järgmine: iga ministereium seab oma eelarve kava kokku ja esitab selle rahaministrile, rahaministereiumis vaadatakse kõik esitatud eelarved läbi ja rahaminister ühes nõuandvate asutustega teeb nendes vähendusi, harva suurendusi ja katsub neid tasakaalu viia, see on väljaminekud peavad sissetulekutega kaetud olema.

Peale seda esitab rahaminister eelarve valitsusele, see riigikogule, kus eelarve alamkom. ja komisjon ja lõpuks pleenum seda arutavad.

Eelarve kokkuseadmise ja maksmapanemise protseduur on väga keeruline ja nõuab riigilt suurt jõu ja raha kulu, aga see on vajalik, et valitsusel oleks omas tegevuses olema kindlad juhtnöörid ja selge kava ja et rahval oleks ette teada juba, mida tema võib riigilt eeloleval aastal oodata ja missuguseid ohvreid tuleb temal riigile tuua.

Meie nägime juba, et riigieelarve on tema sissetulekute ja väljaminekute kava, ühtlasi nägime ka, et eelarve on kaheksugune — korraline ja erakorraline, vastavalt sellele on ka riigi sissetulekud kaheksugused — korralised ja erakorralised. Korralised sissetulekud ehk **korraline riigi tulu** saadakse riigi ettevõtete tulust, aktsiisist, monopolidest ja igasugustest maksudest.

Erakorraline riigi tulu saadakse ka erakorralisel teel: kas erakordsetest ühekordistest ehk mõnekordistest maksudest (kaitseliidu maks), riigikassa reservidest (meie rahulepingu kaudu saadud kuld) ehk, mis kõige sagedamini juhtub, sisemisest ehk välisest laenust. (Sisemine laen — Vabariigi võidulaen ja praegune välislaen).

Riigi sissetulekud, väljaminekud ja viimati riigi võlad moodustavad selle, mida nimetatakse riigi rahanduseks ehk finansasjanduseks. See on laialdane haru riigiteadusest. Mis sellele alale on pühendatud ja mis seda ala peab teaduslikult valgustama ja selgitama — see on **finans-teadus**.

Finansteaduse ülesandeks on: selgitada teid ja võimalusi, kuidas riigi sissetulekuid soetada, valgustada ja analüüsida teaduslikult neid allikaid, millest tulu saadakse, maksustamise viisid ja põhimõtted teoreetiliselt kindlaks määrata ja ära se-

letada nende häid ja halbu külgi. Kõige sellega teeb tegemist **finansteaduse teoreetiline osa**, kuna **praktiline osa** puht **finansteadustega** tegemist teeb ja **praktilisi** puht **juriidilisi** näpunäiteid annab nende seaduste tundmises ja käsitamises.

Sarnane teadusline riigi finansasjanduse läbitöötamine ja riigi majandusliste põhimõtete kindlaks määramine nimetati vanaasti **riigimajanduse õpetus**. See mõiste on uuemal ajal ühest küljest liig kitsas, teisest jälle liig avar: esiteks ei saa finansteadus enam tegemist teha ainult riigi majandusega, vaid tema valdkonda kuulub ka omavalitsuste majandus, mis-sugune uuemal ajal ikka laiemaid ja laiemaid riiklisi ülesandeid oma võimu piiridesse tõmbab ja sellepärast ka ikka laiemale rahanduslisele alusele saab seatud, et kõike meid ülesandeid täita.

Liig avar on riigimajanduseõpetuse termin jälle selleks, et täpselt ülevaadet ühe riigi majandusest anda, vaid see on ikka ainult teoreetiline osa ja teadusline põhimõtete valgustamine, kuna teatud riigi majanduseõpetus selle riigi majanduse üksikasjades peaks läbi võtma. Sellepärast on õigem uuem termin „**finansteadus**“, mille definitsioon Konradi järele järgmine on: „**Finansteadus on õpetus nendest abinõudest, mille kaudu riik, kogukond ja teised avalikõiguslised asutused oma ülesannete täitmiseks kõige otstarbekohasemalt vajalikke sissetulekuid soetavad.**“

Finansteaduses esineb riigivõim juriidilise isikuna **Fiskuse** nime all, see fiskus ajab oma majapidamist mitmeti teiste põhimõtete järele ja kohaselt, kui see eramajapidamises sünnib.

Pea lahkkumine riigi ja eramajapidamise vahel on järgmised:

1) Esiteks **varandus**: riigi varandus ei kuulu ühele kodanikule või kodanikkude grupile, vaid see kuulub kõigile ja ei mitte kellegile. Sellepärast peab riigimajanduse juhtimine sündima ka teistsuguselt kui eramajapidamise juhtimine, nimelt peab selle sihiks ja eesmärgiks alati olema rahva hea käekäik, heaolu, vaatamata selle peale, et üksikud hüvid ehk isegi sagedasti selle all kannatada võivad. Edasi ei ole riigi ülesanne varandusi koguda, vaid ainult nii palju soetada, kui seda tema ülesannete täitmiseks ja igasuguste juhtumiste jaoks vaja on

Riigi-kogukonna rahandus on ainult abinõuks kõrgema kultuuriliste ülesannete täitmisel, kuna eramajanduses see harilikult ise eesmärgiks muutub.

2) Eramajanduses on algpunktiks sissetulekud, mille järele väljaminekuid peab korraldama, riigimajanduses on ümberpöörduvalt algpunktiks tarvilikud väljaminekud ja nendele peab leidma vastavas suuruses sissetulekuid — „**katet**“. Rahva varandus on siin justkui üks lõpmata kaev, millest ikka ja ikka jälle vajaduse järele sissetulekuid ammutatakse, selle juures peab aga õiglase riigivõim alati silmas pidama, et ainult mööda pääsemata ülesannete täitmiseks seda kaevu kasutataks ja mitte kuni põhjani seda ei tühjendaks, mis tähendaks täielist riigi pankrotti.

Sellest põhimõttest välja minnes on ka selge, et riigi eelarve juures alatakse ikka väljaminekutest, mille kallal parlamentides sagedasti ägedaid lahinguid lüüakse, kuna teises järjekorras ja harilikult õige vagaselt juba sissetulekud vastu võetakse. Eramajanduses on vaja esiteks tulusumma ära määrata ja siis kulusi selle järele seada.

3) Eramajandus saab oma tulud teatud tegevuse eest just kui **vastutasuks** — riigil selle vastu on võimalus soetada tulusi **sunniteel**.

4) Riik ja kogukond on sunnitud alati **tulevikku** silmas pidama ja veel tulevaste põlvete eest hoolitsema, sest nende kestvus on ära määramata, kuna eramajandus ikka piiratud on oma tegevuses tuleviku eest hoolitseda.

Eelpooltoodust on näha, et riigi sissetulekud põhjenevad suurelt osalt eramajanduse peal ja sealt saab riik võimaluse oma ülesandeid täita — **koormates** ühel ehkteisel viisil eramajapidamisi, nõudes neilt ühel ehk teisel kujul ohvrit.

2. Finansteadus.

a) Ajalooline ülevaade kuni 19. aastaks.

Sama vana kui ühiskond niisugusel kujul on, kus tema (ühiskond) tarvitab üksikute oma liigete töö jõudu enese heaks ja enese ülesannete täitmisel, sama vana on ka ühiskondlike ehk avalikkude koormatuste ajalugu.

Meie aga ei tea aega, kus üksikud ühiskonna liikmed oleks igasugustest kohustustest üldsuse heaks vabad olnud, ikka on ühel või teisel kujul üksik isik olnud kohustatud ohvrit tooma ühiskonnale, vana ajal suurelt osalt küll ainult oma füüsilise jõu näol, kaitstes oma suguharu vaenlaste vastu; hiljem juba mitmesu-

guste naturaal andide näol oma juhtidele ja vanematele, kes seda ehk teist rahvast valitsesid ja kaitsesid. Franklin ütles: „Igaüks peab suurema ja maksu maksuma.“

Ühes raha tekkimisega ja rahvamajanduse ümberkorraldamisega naturaalmajapidamise viisilt raha-majapidamise süsteemi juurde, läksivad ka koormatused ühiskonna heaks raha või maksude peale üle.

Üksikutes kaubanduse ja tööstuse tsentrumites, linnades ja suurtes laadaplatsides, kus ühest küljest rahva ja raha ning varanduste läbivool suur oli, teisest küljest aga ka kohalisel kogukonnal mitmesuguste ettevaatuse ja julgeoleku abinõude eest tuli hoolitseda, (korrajärelevaatajaid palgata, kraami paigutuseks vastavad ruumid ehitada jne.), olivad nende kohtade tarvitajad (kaupmehed ja töösturid) kohustatud tasu maksuma kohalikele kogukonnale (kogukonna mõiste siin ei ole mitte meie praeguse kogukonna või valla mõiste, ennem tuleb seda võtta üksiku isikuna — vürsti või kuninga näol, kelle maa peal niisugune keskkohht tekkis, kes aga ka neid sissetulekuid siiski sagedasti selles mõttes oma alamate ühiste huvide kasuks tarvitas, et selle raha eest kaitsjaid — sõjaväge palkas).

Sellest kasvas välja avalikkude koormatuste, see on avalikkude ülesannete ja nende teostamiseks tarvisminevate sissetulekute soetamise vajadus, mis edaspidisel arenemisel juba kindlama kuju avalikkude maksude ja naturaalkohustuste näol võttis.

Avalikõigusliste koormatuste õpetus või finantseadus ei ole mitte väga vana teaduse haru.

Tema kuulub üldiste seltskondlike teaduste hulka nii kui kodaniku-õpetus ja üldine majandusteadus ja rahvamajandus-õpetus, eriti võiks teda nimetada avalikõigusliste asutuste, eeskätt just riigi majapidamisõpetuseks.

Majapidamis- ehk majandusõpetus võis aga alles siis tekkida, kui meie ühiskond juba üksikmajapidamise süsteemi juurest rahvamajanduse peale üle läks, eriti aga sai see õpetus tõulke siis, kui ikka enam ja enam rahvamajandus naturaalmajanduse välja tõrjus, kus üksikud valitsejad oma isiklisest majapidamisest saadud ainetega enam läbiajada ei suutnud, vaid tuli varanduste aseaine — raha teiste rahvaste ja valitsejatega läbikäimisel tarvitusele võtta.

Vanematest finantseadlastest oleks nimetada kolm itaallast, nimelt Florentsi õpetlased 15. aastasajast: 1. Palmieri, kes esimest korda jagas maksud progressiivseteks ja proportsionaalseteks.

2. Ketty ja 3. Gütschardini, kes esimeseks jagab maksud otsekohesteks ja kaudseteks.

16. aastasajast oleks nimetada prantslane Johann Bodinus, kes esimesena töötas välja riigi sissetulekute järjekorra, nende tähtsust arvesse võttes:

- 1) Maad ja metsad,
- 2) Sõjasaak,
- 3) Vabatahtlised annetused (usulistel ja muudel põhjustel),
- 4) Liitlaste maksudest ja annetustest,
- 5) Tollid,
- 6) Kaubandusest saadud sissetulekud,
- 7) Sõjavõlad.

Niisuguse järjekorra ja kindla riigi sissetulekute süsteemi ülesseadmise eest nimetakse Jean Bodinus ka esimeseks finantseadlaseks üleüldse. Sellel ajal edenes see teadus ka tehnilisest küljest tuntavalt, nimelt araabia numbrite tarvitusele võtmise läbi.

Selleaegsetest ja 17. aastas. finantseadlastest Inglismaal oleks nimetada Petty ja John Lock, Saksamaal — Kaspar Glock 1650 ja Ludvig v. Seckendorf.

Hiljem, juba 18. aastas., oleks prantslastest nimetada kuulus majandusteadlane Quesny, ka Montesquie'i ja Turgot, kes esimestena võitlesivad merkantiilsüsteemi vastu ja toonitasid ühe maksu vajadust, nimelt maamaksu. Sellest ajajärgust oleks veel nimetada kuulus Inglise majandusteadlane Adam Smith ja Jume.

Smithi finantseadusline koormatuste jaotus: riigisissetulekutesse, väljaminekutesse ja võlgadesse on seniajani üldiselt maksuma jäänud.

Ka tema poolt ülesseatud maksusüsteemi 4 pea põhimõtet on senini tähelepanuväärilised:

1) **Materiaalse õiguslikkuse maksustamise põhimõte:** maksud olgu õiglaselt üksikute maksuobjektide peale ära jaotatud, eesõiguste andmine maksustamise juures tuleb hukka mõista.

2) **Formaalne maksustamise põhimõte:** maksud olgu ette nähtud küllaldasel määral, et hiljem maksusi tõsta ei tarvitseks (meie lisamaksud), maksumäärad olgu painduvad, et vaja ei oleks uusi maksusi otsida, vaid tarviduse korral võiks olemasolevaid suurendada.

3) **Maksustamise kord olgu lihtne:** maksustamaksjaid ei tohi mitte ilmaasjata kõigesuguste teadaannete ja deklaratsioonidega vaevata, vaid võimalikult lihtne tee leida õiglaselks maksustamiseks.

4) **Maksustamise aparaat olgu odav:** maksude määravad ja sissenõudvad asutused peavad töötama odavasti ja ei tohi mitte ise endi ülevalpidamiseks suurt osa maksudest ära tarvitada.

b) Uuemad finansteoriid.

19. aastasajal, kus riikide väljaminekud mitmesuguste uute kohustuste näol suurenesivad (haridus, hoolekanne, julgeolek jne.) ning kohaline omavalitsus õhtu Euroopas laiemal alusel ellu tekkis, tõusis tarvidus nende väljaminekutele katet leida suuresti. Selle järele algas ka avalikõigusliste koormatuste alal uus ajajärk. Nimelt tekkis mitmekesisus, püüti võimalikult kõike maksustada.

Sellel aastasajal sai ka sissetuleku või tulumaks kindlama kuju. Nõudis ju Inglismaal Gldastone esimeseks progressiivse sissetuleku maksu sisse seadmist.

Saksamaal oleks nimetada sellest ajast Wagner, Lots ja teised. Ka Wene Tugan — Baranovsky kuulub siia.

Läinud aastasajal sai finansõpetus mitte üksi teoreetiliselt täiendatud, vaid ka tehniliselt paremini läbitöötatud ja süstematiseeritud.

Näituseks töötasid Saksa majandusteadlased, klassikud Ad. Wagner ja G. Schmoller avalikõigusliste väljaminekute põhimõtted täieliselt uuesti läbi ja süstematiseerisid selle ala ära. Nendest põhimõtetest oleks suurema tähtsusega järgmised:

1. **Kokkuhoidlikkus.** Siin ei tule kokkuhoidlikkust aga mitte täiesti eramajapidamise seisukohalt võtta.

2. **Väljaminekud peavad kõigi rahva kihide kasuks saama tehtud:** siin ei tohi üht klassi või üksikuid kodanikke eesõigustatud seisukorda seada — riiklised või kogukondlised väljaminekud toogu tervele rahvale, mitte aga ainult üksikutele kihtidele või seda enam üksikule isikule kasu.

3. **Väljaminekud peavad võimalikult uusi varandusi looma,** nad peavad reprodutseerima, ainult üksikutel aladel ei ole seda üldse loota (hoolekanne, ehk jälle kestab see protsess paljuid aastaid (kultuur tarviduste peale antud). Mitmed alad aga loovad uusi väärtusi kohe ehk õige lühikese aja jooksul (tööstus, põllumajandus jne.).

Kõik alad, mida üksikud eraviisil täita suudavad, peavad ka neile täita antama,

riigi hooleks olgu ainult need alad, mida eraviisil täita ei suudeta ehk ei taheta (sõjavägi, üldharidus, rahapada, miitsesugused monopolid jne.).

Nende põhimõtete kohaselt jaotati ka väljaminekud, valitsuse harusi arvesse võttes, mitmesse ossa:

1. **Põhiseadusega nõutud väljaminekud** (riigipea, parlament jne.).

2. **Välisasjade valitsus** (ministeerium, saadikud, konsulid jne.).

3. **Sõja- ja kaitseala** (maa ja merivägi, nüüd ka lennuasjandus jne.).

4. **Õigusemõistmine** (kohtud, notaarid jne.).

5. **Sisemiste asjade valitsus** (ministeerium, politsei, tervishoid, koolid jne.).

6. **Rahaasjanduse peale väljaminekud** (ministeerium, rahapada, tollimajad ja ametnikud jne.).

Meie nägime, et koormatuste hulk ise muutus ajajooksul suuremaks ja mitmekesisemaks, niisama täienes ja laienes ka õpetus ehk teadus sellel alal järjesti, iseäranis 19. aastas. väga tumtavalt, kus seda teadust eriaruna ülikoolides ja kõrgemates õpeasutustes õpetama hakati. Varemalt õpetati ju ka vastavat ala nii nimetatud „**kameralteaduse**“ all, aga see oli enam tehniline juhatus riigi ametnikkudele, kui teoreetiline ettevalmistus ja süstematiseerimine.

Eriliselt asuti selle aine läbitöötamisele ka sellepärast, et mitte enam üksipäini riik ei tarvitanud teoreetiliselt ettevalmistatud ametnikke, vaid ka omavalitsused saivad ikka suuremal määral finansalast ja selle õpetusest huvitatud.

Omavalitsuse ja riigi vahekorrad ning ülesanded saivad ikka selgema ja selgema kuju, ühtlasi kasvasid need ülesanded ka alaliselt ja nõudsid uusi sissetuleku allikaid eneste katteks, see omakorda sundis jälle selle teaduse agaramale ja täielikumale läbitöötamisele.

Omavalitsused täitsid kahesuguseid ülesandeid: ühelt poolt puhtriiklised ülesanded, mille ullatus ei piirdu üksiku omavalitsuse administratiivpiiridega, nii kui haridus, julgeolek, kodanikkude registreerimine, sõjaväe ja mobilisatsiooni kohustused jne. Teiselt poolt nõudis elu ise ikka rohkem ja rohkem omavalitsustelt mitmesuguseid ülesandeid mitmesuguste hädatarvilikkude ettevõtete ja asutuste näol (teed, liikumise abinõud, pangad, pandimajad, vaestemajad, haigemajad jne.).

Kõik need ülesanded, nii seadustega peale pandud kui ka elunõudel esile ker-

kinud, nõudsid ikka uusi ja suuremaid väljaminekuid ja sundisid sellega ikka jälle uusi sissetulekuallikaid otsima. Selle tõttu on ka kõik võimalikud alad ja asjad maksustatud ning koormatused ise on väga mitmekesisusteks muutunud.

Lõpuks tahaksin selle ajaloolise ülevaate osas tähelepanu juhtida mõnesuguste iseäralduste peale maksustamise alal. Et harilikult seda maksustatakse, kust midagi võtta on, on ju loomulik, sagedasti on aga nendele, kes rohkem maksusi maksavad, mitmesugulise eesõigusi antud, selle peale vaatamata, kas need maksud teiste isikute peale ehk üle veeretatud said või mitte. Nii oli näit. mitmel pool omavalitsuste valimistel valimise õigus maksu summa suurusest ärarippuvaks tehtud.

Rheini provintsis oli valimisõigus L. G. O. 1845. a. järele ainult liikumata varanduse omanikul, kelle varanduse pealt vähemalt 6 marka omavalitsuse maksu võeti, ehk kelle sissetulek vähemalt aastas 660 mrk. oli, teistel puudus valimisõigus.

Niisama oli kodaniku õigus seotud teatud maksudega B a a d e n i s ja H e s s e n i s kuni viimase ajani.

Üldiselt oli pea igalpool kõrgema maksu maksjatel eesõigus vähema ehk maksu mittemaksjate ees.

d) Utopiid.

Uemate finansteoriidega ühenduses tahan puudutada ka uuemaid riigiõiguse põhimõtteid, sest nii kui eelpool ütlesin, ripub riigimajandus ja rahandus ära — riigivalitsuse võimust ja selle konstruktsioonist ehk põhiseaduslikest korrast.

Siin tahaksin puutada niinimetatud kommunistlike riigiõpetusi ja majanduse põhimõtteid ja nende põhimõtete kohaselt kujutatavaid riike — utopiaid.

Uuemate finansteoriidega ühenduses taimdagi uut, sest juba P l a t o o m a s riigiõpetuses toob esile täielise kommunistlike või utopistlike riigikorra, mille järele kõik ühine on, igasugune eraomandus puudub, isegi naine on seal mõeldud ühiskonna omandusena.

Peale Platod on ajaloo kestvusel terve rida utopiste tekkinud, kes kõik ühel põhimõttelisel pinnal seisavad: eraomandus kui niisugune on pahe, mis sünnitab viletsust ja häda, tema meelitab inimest varandusi kuhjama ja seeläbi muutub inimene teiste kodanikkude vastu tooreks ja ülekohtuseks, eriti kannatavad need, kellel elus õnne ei ole. Eraomanduse juures muutub see võimuks, mille abil on võima-

lik teisi alla suruda kuni orjastamiseni ja sellepärast on vaja, et õnn ja heaolek ilmas valitseks, e r a o m a n d u s k ö r v a l d a d a.

Ei ole üksi jäänud peatuma kommunistlike utopistlike õpetuste juurde, vaid neid õpetusi on katsutud ka teostada ja on loodud mitmed ja mitmed kommunistlike riigikesed, nii veel praegu püsiv A m a n k o g u k o n d, Põhja-Ameerikas Jova osariigis, millel küll ainult 2000 elanikku on, missugune aga juba ligi 60 aastat kestab. Asutatud oli see riigike a. 1872 sakslaste sisserändajate poolt.

Teisi sarnaseid riigikesi on kümneid olnud, nende kestvus on aga õige lühikese eaga, kuna Amana edasi kestab, siin ei ole elujõuks aga mitte nii palju kommunistlike idee ja kord, kui just usuline elks taas, mille alusel Saksamaal mitmed sellid tekkisid ja siis välja rändasid ning alles võõrsil (Ameerikas) kommunistlike korra kohaselt elama asusid.

Teised sarnased kogukonnad, mis asutati kommunistlike alusel, ilma usulise vaimustusega, langesid õige pea kokku — nii asutati sotsialistide O v e n i, F o u r i e r ja K a b e t i poolt sarnased kogud, nende iga oli aga õige lühike, sama oli lüheldane kestvuse iga ka teistel mitteusulistel põhimõtetel asutatud riigikesel.

Kõige tuntum utopistlike õpetus on B e l l a m y „aastal 2000“ Ameerika adv. ja riigeadlane, sünd. 1850. Veel on mitmed teised utopistlike riigiõpetused olemas, aga need kõik on õige pealiskaudsed ja puudulikud. Ka B e l l a m y oma on võrdlemisi puudulikult väljatöötatud ja pea ainukeseks täielikuks utopistlikeks õpetuseks jääb T o o m a s M o o r u s e „ideaalne tuleviku riik“.

M o o r u s e utopistlike riigi põhimõtted on järgmised: kõik on ühine — kommunistlike, isegi eluruumid tulevad iga 10 aasta takka vahetada, et omanduse tunne ei tekiks. Igaüks on kohustatud tööd tegema, sealjuures tingimata mitte vähem kui kaks aastat põllutööd. Põllutöö kõrval peab iga kodanik vähemalt ühe käsitöö ära õppima, rasked ja mustad tööd loodab Mooruse ära teha nendega, kes usulistel põhjustel ennast selleks kutsutud tunnevad olema ehk jälle kurjategijatega, sest sarnased on ka ettenähtud, või viimati ehk orjadega, kelleks sõjavangid muutuvad.

Raha selles riigis ei tunta, igaüks saab oma osa üldisest varandusest tarvidust mööda.

Tagavarad, mis tarvidusest üle jäävad, hoitakse kaks aastat alal ja nendega reguleeritakse ühiseid ladusid, kui kuskil puudus peaks olema. Ained, mis peale ladude täitmist veel üle jäävad, müüakse võõrastele ära ja saadud vara hoitakse alal sõja puhuks.

Laste arv perekonnas ei ole sunduslikult ette nähtud, aga perekonna suurus peab olema 10—15 inimest, kui arv suurem, viiakse osa üle vähemaarvulistesse.

Söömaajad ja köögid on ühised, sama ka tööaeg ja puhkus.

Sarnane on M o o r u s e ideaalne riik. Et siin oma puudused on ja et ka selles rahulolematus valitsema saab, on igale selge, on ju siin olemas kurjategijad ja orjad, sellega aga ka kurjus ja rahulolematus.

Üheks kõige agaramaks kommunistlike ideede propageerijaks oli Robert Owen, sünd. Inglismaal 1771. a. Owen ei jäänud peatama üksi teoreetiliste targutuste juurde, vaid asus ka neid teostama, mis-sugune temale suure varanduse juures raskusi ei teinud. Tema asutas 1824. a. „New Harmony“ koloonia, missugune puht kommunistlike korra järele pidi elama, aga õige pea tekkisid raskused ja selle koloonia põhiseadust tuli järjest muuta. Lõpuks ei jäänud Owenil muud nõu üle, kui koloonia maad tükeldada ja üksikutele eraomanduseks ära anda. Nii lõppes ka see ideaalne riik.

Palju on katseid tehtud luua ideaalse majanduslike korraga ühisuse ja ühisomanduse põhimõtte alusel seisvaid riike, aga kõik nad on ebaõnnestunud, väljaarvatud vast üksikud, mis usulise ekstaasi najal püsti seisavad, sest härilikult tekib ikka rahulolematus ja omandamise püüd ja sellega on ühisomandusel lõpp.

Kõige suuremas maastaabis ja kõige ideaalsemal alusel pidi ju tegutsema Lenin'i õpetuse järele loodud „paradiis“. Mis sellest saanud on, on meile igatihele selge ja teada. Ei ole seal kommunistlikest ideaalist jälgegi järele jäänud, vaid kõige karmim diktatuur ja kõige koledam terror on selle võimu püsti hoidjad toed ja ideaalse riigimajanduse asemel on kõige halvemat sorti spekulatsioon, mille abil juhid oma taskuid täidavad.

Sellest on näha, et seni, kui inimene inimeseks jääb, peab ka inimlik ühiskond ja selle majandus nende põhimõtete kohaselt korraldatud saama, mis ajaloo kestel on ühiskonnas eneses väljakasvanud ja mis kõige enam suudab ühiskonda rahuldada,

see on praegu alles ikka eraomanduse põhimõtte, mille puutumatus ainult riigi ja rahva üldhuvides rikkuda võib ja sedagi väga ettevaatlikult ja tõsiselt kaaludes.

Kui meie sarnase otsuseni välja oleme jõudnud, siis peame ikkagi tundma õppima seda majanduse viisi, mis üldiselt maksmas on ja neid tegureid ning põhimõtteid, mille abil reaalsed, mitte utopistlikud riigid ja kogukonnad oma tulusid korraldavad, et täita ülesandeid, mis ühiskonna huvides ja nõudel vaja.

Neid tulusid saab modern riik tarvilisel määral ainult sellel teel, et tema eramaandust mitmesuguste kohustustega koormab oma heaks.

III. Kogukondlikud koormatused.

a) Ajalooline arenemine.

Meie nägime juba eelpool, et inimühiskonna kestvusel ei ole aega olnud, kus selle ühiskonna liige ühiskonna heaks mingisugust koormat ei oleks kannud. See koorem ei ole aga ikka ja alati ühesugune ehk üheraskune olnud, see on ajajooksul palju muudatusi läbi elanud. Algastmelise kogukonna juures, kus iga liige oma vajadused ise oma saadustest rahuldab ja riik kui üksiküksiku täiesti oma enese hooleks jättis, on arusaadav, ainult üks ühine instinkt, see on elu alalhoidmise tung, mis ju kõigile elavatele olevustele omane ja see tung sundis ühist kaitset looma vaenlaste vastu. See oli ka peaaegu kõik, mis arenemata kogukonnas ühise koormatusena leiame — **ühine kaitse teenistuses**, ka ühine **pealetung** oma kogukonna huvides, et sarnasel teel saada varandusi, mis oma majapidamistes raskelt saadavad (kallid metallid, õlid jne.).

Kõik kogukonna teised ühised kulud, kandis kogukonna ühine varandus — maad ja metsad. Ajaloolisel arenemise teel kasvas aga ühiskonna vajaduste arv, kasvasid sellega kogukonna ülesanded ja selle tõttu ka majanduslikud tarvitused. Ei suudetud enam oma kogukonna vajadusi rahuldada ainult juhuslikult ja erilise vajaduse korral tegevusesse pandud inimestega, vaid oli vaja juba alaliselt ametis olevate isikute järele ja neile oli vaja nende vaeva ja tööd tasuda.

See sündis kõik natuuras — ühiskond andis oma ametmeestele põllu ja metsa saadusi, sagedamini veel aga otsekohe maaalasi, millest need endid elatada võisid.

Kui aga rahva arvu kasvamisega maad enam suuremal määral jagada ei olnud, tasuti nende töö produktidega ühiskonna poolt.

See kogukond oli täieliselt eramajapidamise laadi ja juhiks ning tasumaksjaks ametlastele oli kogukonna pea — vürst ehk kuningas, kõik tema sissetulekud tulid ikkagi kogukonna arvelt ja varandustest, ja sellega koormasid kõiki kogukonna liikmeid.

Peale sarnase koormatuse olid veel mitmesugused teised, mis üksikute liikmete peal lasusid. Kõige vanemad nendest on tasuta teenistused kogukonna heaks. Nendest teenistustest on juba nimetatud **kaitseteenistus**, aga peale selle olid veel mitmesugused muud: **kohtumõistjad, käskude ja korralduste edasiandjad, veo ja sõiduvõõrite tegemised** jne.

Kõiksugused kohustused kogukonna vastu kerkisid aja jooksul ülesse, elu arenes ja tõi omaga uusi nõudmisi esile. Nende täitmisest pidid kogukonna liikmed ühel ehk teisel viisil osa saama ja ise omalt poolt vastu tasuks ohvert tooma — koormatuse oma peale võtma.

Need koormatused on alaliselt mitmekesisemaks muutunud ja ikka kasvanud, vastavalt sellele kuidas kogukonna ülesanded on paisunud ja mitmekesisemaks läinud: nüüd on esialgsed koormatused naturaalselt ametuste näol pea täiesti kõrvale jäänud ja pea kõik koormatused raha peale ümber arvatud, mis praeguse majandusliku elutingimuste juures palju kohasem ja ka kergem ning õiglasem.

b) Koormatuste teooriad.

Kogukondlike koormatuste arvu suurenemisega ja mitmekesisemaks muutumisel muutusid nemad ka teadusemeeste uurimisobjektiks, sest teadus pidi siin abiks astuma ja põhimõtteid ülesseadma, mille abil oleks võimalik neid koormatuse õiglaselt ja otstarbekohaselt üksikute kodanike peale ära jaotada, nende võimeid, nii varanduslisi, füüsilisi kui ka vaimlisi, arvesse võttes.

Nende uurimiste ja töö tagajärjel on tekkinud mitmesugused põhimõtted ja põhilased (teoriid), mis peavad selgitama igasuguste kogukondlike koormatuste vajadust, otstarbekohasust, õiglust jne.

Kõige tähtsamaks põhimõtteks on:

1) „Koormatuste kasvamise seadus“.

Et koormatused aastast aastasse suurenevad, nimetas Ad. Wagner selle nähtuse

„koormatuste kasvamise seaduseks“ „Das Gesetz der wachsenden Abgaben“.

Iseseesest on selle seaduse aluseks: rahvaarvu kasvamine, riigikaitse tehniline arenemine, suuremad nõudmised hariduse alal ja õige kulukad sotsiaal-uuendused, mitmesugused kindlustused — tööta oleku, õnnetu juhtum., pensioonide jne. näol.

2) Sama on Wagner'i poolt üles seatud järgmine: „Ajalooline — orgaaniline“ teooria.

Kuuluvad riik ja kodanikud lahutamata ühte, siis peab iga liige oma jõu kohaselt koormat kandma. Mida suurem sissetulek, seda suurem ka kohustus riigi — kogukonna vastu.

3) Sellele lähedal seisab nii nimetatud V. Stahl'i „Ohvri teooria“. Iga vastutulekule riigi-kogukonna poolt kodanikule tema tarvete rahuldamiseks, peab viimase poolt järgnema vastutasu — ohver.

4) **Kindlustus teooria:** Riik kindlustab kodaniku julgeolekut ja heaolu nii seadusliku kui ka julgeoleku kaitse näol sisemiselt ja jõuga väliselt, sellepärast peab kodanik kindlustus-preemiat kandma.

5) **Tasuvus — maitsemis — vahetus — equivalent teooria.**

„Iga üks peab selle eesõiguse ja heaolu eest, mis tema riigilt saab, tasu maksma“.

Üks põhimõte on kõigest aga punase joonena läbi tõmmatud, see on: **riik — kogukond peab mitmesuguseid ülesandeid täitma üldsuse huvides ja iga ühiskonna liige on kohustatud nende ülesannete täitmiseks kaasa aitama oma jõukohaselt selleks koormat kandes.**

d) Kogukondlike koormatuste seadused.

Seni olen kogukonda tarvitanud väga mitmes mõttes: kogukond — riik, kogukond — omavalitsus ja kogukond — hõimkond ehk üksik-vürstkond, praeguse peatüki juures tuleb kogukonda võtta ainult omavalitsuse üksusena, olgu see siis vald, linn, alev või maakond.

Sellest väljamineks on kogukondlike koormatused kahesugused: ühelt poolt koormatused, mida kogukond kannab riigi heaks ja teiselt poolt koormatused, mida üksik kodanik kannab riigi ja kogukonna heaks.

Esimese viisi juures täidab kogukond kui majandusline üksus mitmesuguseid riiklike ülesandeid ilma erilise riigi toetuseta või tasuta: meeste arvelpidamine, hobuste ja veoriistade arvestamine, regist-

reerimine, maksude sissenõudmine, taudide vastu võitlemine jne.

Teise viisi juures on juba koormatused, mida üksik kodanik riigi ja kogukonna heaks kannab. Suurem osa meie kogukondlistest koormatustest on ette nähtud Vene S. K. IV. köites ja üksikud muudatused ning täiendused R. T.

Koormatused ise jagatakse oma iseloomu järele **alalisteks** ja **ajutisteks** (kog. koorm. s. § 5).

Peale selle jagatakse kogukondlised koormatused sisuliselt: **naturaalseteks** ja **rahalisteks** (kog. k. s. § 2).

Naturaalsed koormatused on sarnased, mida toodakse **in natura** — olgu see siis ainetes ehk füüsilise jõuga — tegu.

Rahalised koormatused on koormatused igasuguste rahaliste maksude näol, olgu need siis kaudsed või otsekohesed maksud, ehk olgu need lõivud või tasumaksud, kõik need kuuluvad rahaliste koormatuste hulka. Nende juures peatume veel edaspidi maksude küsimuste arutamisel.

1. N a t u r a a l k o h u s t u s e d .

Nii kui eelpool nägime, on naturaalkohustused sarnased avalikõiguslised koormatused, mida naturas, see on ainetes ehk füüsilise tööga, õiendakse. Naturaalkohustused on väga mitmekesised. Märgata on aga üht põhijoont: mida kõrgemal kultuurilisel astmel riik, seda vähem on naturaalkohustusi ja rohkem rahalisi koormatusi, see tähendab, et kultuurilisel aremiskäigul füüsiline jõud ja ained raha poolt kõrvale tõrjutakse. Tuletavad ju naturaalkohustused ikka orjuse ja orjuse aega meelde. Sellest ajast ja sarnastest kohustustest püüavad aga kultuurrahvad vabaneda. Nimetakse ju meil neid kohustusi ka alaliselt orjuseks: teoorjus, küüdi-orjus jne.

Kõik need orjused — naturaalkohustused — on meil antud valla ja linna omavalitsuste korraldada. Loomulik see ongi, sest neid koormatusi, mis otsekohe ainetes ehk füüsilise jõuga tuleb täita, võib ikka ainult see asutus korraldada, missugune otsekohe nende koormatuste kandjatega kokku puutub.

Naturaalkohuste üksikasjalisele vaatlemisele üle minnes, katsun teatud järjekorda selles mõttes pidada, et raskemate, praegu veel maksvate orjuste juurest kergemate ja juba osalt või täielikult muudetute juurde üle lähen.

Sunduslik kaitseväeteenistus on vanem

naturaalkohustus, mis ka praegu kõigi meeskodanikkude kohta Eestis maksev.

Teoorjus on tõsisest orjaajast saadik meie rahva kanda olnud. Kõik valitsused, kes meie maal on olnud, on seda ikka ja alati hukka mõistnud, aga siiski rahulikul edasi kesta lasknud, ilma suurema muudatusteta. Pärisorjuse ajal oli see orjus täiesti teiste orjuste sarnane ja iga mõisnik võis oma orjasi lasta tööd teha seal, kus tema heaks arvas ja sel ajal, mil tema heaks arvas.

Nii oli selleaegne orjus ka väga mitmesugune üksiku mõisniku soovide kohaselt, nii et Liivimaa kubermangu valitsus omas ettekandes kindral kubernerile 26. veebruarist 1857 Nr. 731 all teatab: „Kui kokkuseada kohaliste kohustuste kogu, siis peaks selles määruste kogus nii palju jagusi olema kui Liivimaal mõisasi on“.

Arvesse võttes meie pärisorjuse aegset olukorda, on see täiesti arusaadav. 1816 aastal anti talupoegadele küll isiklik vabadus, aga et maa täiega kuulus mõisnikkudele, väljarändamine oli keelatud, siis olid need „vabad mehed“ sunnitud, et elu sees hoida, kõik maaomaniku poolt ettekirjutatud nõudmised täitma. Põhimõtteliselt said kohustused küll nii ära jaotatud, et mõisnik pidi kandma rahalised koormatused ja talupojad naturaalsed, tegelikult lasusid aga nii ühed kui teised talurahva peal. Sellega oli aga naturaolorjus täieõigusliseks koormatuseks saanud — mõisamaa oli orjustest vaba — talumaade peal lasus naturaalkoormatuste kohus.

19. aastal. II poole sees algas talumaade müük pärisomanduseks ja loomulikult läksid vastaval määral ka maksud ostetud maa peale ja selle järele oleks pidanud ka naturaolorjustest jälle vastav osa minema mõisa maade peale, tegelikult aga kandis seda talumaad edasi. Ainult tarvismineva materjali andsid mõisnikud (kruus, puud jne.), kohale vedama ja valmis tegema pidid aga ikkagi, nii teed kui sillad, talupojad.

Mitmel korral oli teede ühtlase jaotuse küsimus mõisa ja talumaade vahel kuberneride ja ka edumeelsemate rüütelkonna liikmete poolt ülesse tõstatatud, aga ikka leiti põhjus seda küsimust edasi lükata. Liivimaa maapäev otsustas viimati 1906 a., et ka mõisamaad peavad teoorjusest osa võtma.

Niisama on Eestimaa maapäeva otsus 1905 a. aluseks, nii nimetud „seadused teede ja sildade ehitustoimetuse üle“, mis

meil kuni seniajani vähema muudatustega, missugused meie maareformi järeldusel ette on võetud, maksev on. Aluseks oli siin võetud kihelkonna administratiivpiirid endiste seaduste eeskujul, kus kihelkonna konvendil ja vöörmündril teede alal mitmesugused õigused olid.

1918 a. tunnistas Aj. Val. kõik seadused maksvaks, mis seni muudetud ei olnud, sellega ka selle seaduse. Vab. Val. määrusega 7. sept. 1920 a. (R. T. 151/152 — 1920) on teedejaotajateks ja kättemõõtjateks vald, ning kihelkonna piiridel ega selle asutustel ei ole teedega enam midagi tegemist. Teede tegemise järelevalve antakse kohapeal valla hooleks maak.-val. ülemvalvel (seesama määrus punkt 6, lhk. 184).

Selle määruse järele oli ainult riigi metsamaa teerjuse kohustusest vaba, pidi aga puumaterjali andma sildade ja trummide ehitamiseks ja parandamiseks. Vab. Val. määrusega 9. nov. 1921 a. (R. T. 102 — 1921 a.) on ka metsaalune maa teeteegemise koormatuse alla arvestatud. See muudeti aga Vab. Val. määrusega 12. aprillil 1922 a. (R. T. 52 — 22 a.) selles mõttes, et mitte kõik metsaalune maa ei võta teede tegemise koormatusest osa, vaid ainult „Riigi metsadega ühenduses olevad põllumajanduslikud maaosad, s. o. ametnikkude palgamaad ja kõik rendimaad, kannavad teede korrastamise kohustust üldisel alusel, kuna metsa ja metsaalune maa jaotamisel arvest välja jäävad ja annavad ainult hinnata puumaterjali parvede, sildade, käsipuude, postide jne. ehitamiseks.“ (Maanteede seadus, R. T. nr. 48 — 1928).

Ka linnas on naturaalkoormatused: kõnrite tegemine ja korrashoidmine, uutisate kastmine ja koristamine.

Otsekoheste teerjustega on ühenduses veel mõned teised orjused, need on lumerookimised kinnituisanud teedel; oli varem sildade ja teede valve taudide ajal, et teatud teid liikumiseks täiesti sulguda, niisama raudtee sildade valve rahatutel aegadel; taliteedel tähiste panemine jne.

See osa kuulus aga juba üldises mõistes kütide ja sunnikohustuste hulka; sellega lähme ka teise tähtsama ja veel praegu maksva naturaalkoormatuse — kütide juurde üle.

Küüdid on naturaalkoormatused, missugused kas jala ehk veoloomaga täidetakse. Selle järele on ka seadustes ette nähtud jala ja veoküüdid; meil praegu tarvitata-
vad peaaegu ainult viimased.

Kütide andmise kord endistel aegadel oli sarnane teerjusele, igal ajal ja kohal võis mõisnik sundida veo ja sõiduvööri ehk muidu teadet edasi viima, sest oli ju rentnik ärarippuv maaomaniku heast soovist. Hiljem on juba kütide andmise kord täpsemalt ette nähtud ja anti selle määramine ja jaotamine kogukondade hooleks, kes sellel alal korda olid kohustatud pidama (Maaorj. sead., semskia po. vin. §§ 303, 305, 315 ja t.). **Besti** iseseisvuse päevil on kütide andmine juba täpsemalt ära määratud, peale selle on tasuta kütide andmine lõpetatud (Kütide seaduse § 16 1926 a., R. T. 32). Selle peale vaatamata on aga kütid jäänud ikkagi naturaalkoormatuseks, sest see on ühepoolne sündmus ja võimuga kindlaks määratud minimaalne tasu.

Küüdi saamise õigus on meil „riigi, sõjaväe, kaitseliidu, maak. omav. ja politsei asutustel nende ametnikkudel ning üksikutel sõjaväelastel nende ametlikkude sõitude ja vedude jaoks.“ (Kütide sead. § 2 ja määrus § 10).

Küüti võib nõuda ainult vastava loa või tunnistuse ettenäitaja. Küüdid on linna või vallaval. korraldada (§ 3). Kütide järjekorra äramääramiseks peavad linna ja vallaval. vastavad raamatud pidama (§ 5). Küüti ei tohi pikema sõidu jaoks nõuda, kui 20 km. peale (§ 13).

Peale otsekoheste küüdi kohustuse on veel mitmesuguseid koormatusi, osalt seaduste alusel, osalt harjumuse tõttu kombeks saanud nõudmistele peale jne. Toon siin ainult mõned nendest ette: **Sõjaväe korterite** ja kütte muretsemine: (Küüt. koorm. s. § 445 ja § 629, R. T. 1919 nr. 40, 81/82 — 25 a. ja selle muudatused). Niisama **hobuste mobilisatsiooni** puhul hobuste andmine (R. T. 185, 186 — 20 a. ja selle muudatused ühekülgselt kindlaks määratud tasu eest, niisama **liikumise** ja **veoabinõude** andmine (R. T. 1922 a. — 127).

Tuleõnnetuste ja veeputuste alal on mitmesugused kohustused Vallakoguk. valits. ja üldkuberm. korrald. seaduste alusel. Nii on kohustatud esimese käsu peale ilmuma elanikud vastavate abinõudega tuld kustutama ehk veeputustel abi andma ning tõkkeid tegema (üldkub. korrald. sead. 736, 739, 805 j. t.).

Taludes peavad vastavad tulekustutus abinõud valmised hoidud olema, nii kui kirved, pootshaagid, veeveo toobrid, panged jne., igal talul oma teatud riist (Vallakoguk. valits. sead. § 16). 1804 a. seaduse

järele olid esimese kutse peale kohust. ilmuma mehed, teise peale aga juba ka naised.

Kaduma läinud inimeste ja põgenenud vangide otsimine ning kinnipüüdmine (Üld. kub. korrald. §§ 849, 823 j. t.).

Vangide valvamine ja konvoeerimine oli meil mõnes vallas kuni 1917 a. väga raskeks orjuseks.

Vaeste ja nõdrameelsete toitmine ja valvamine (külakord) oli ka naturaalkoormatus, kaotati meil küll Valla kogukond. valits. seadusega, aga tegelikult alles iseseisvuse ajal (Töö- hoolek. minist. määrusega R. T. 1918 — 10 ja 1919 a. — 61/62).

Õige tugev naturaalkohustus ehk küll puhta maksu näol oli kiriku-maks, mida väga armastati saada natuuras, hiljem õiendati see küll kõik rahas, aga veel 1919 a. nõudis toitlusminister kiriku-regulatiivide õiendamist natuuras, et seda rahvatoitmiseks nendelt asutustelt raha eest ära osta (R. T. 17 — 19 a.).

Regulatiivi maksud ja kohustused kaotati meil ära „seisuste kaotamise seadusega“ 1920 a. (R. T. 129/130 — 1920 a. § 6 m. 1.).

Peale nende orjaste oli neid ja on osalt veel praegu terve rida vähema tähtsusega orjusi: **külakümnikute** ja teiste ilma tasuta ametnikkude ametite kandmise orjus; **magaasimõõtjate** ja valvajate kohustus jne., **vanasti** kihelkonna kohtute ülevõlpidamine, keisri sõitudel tema saatmine, isegi kubernerite matusteks olla terved vallad matuserongi aetud (Schahovskoi matus Virumaal Pühtitsa kloostri); veel ennem olla kiviaedade tegemine ka naturaalkoormatusena kogukonna liikmete õlgadel lasunud. Ka magasi vilja andmist võib naturaalkoormatuseks lugeda.

Kõik need koormatused on lasunud ja osalt lasuvad veel praegugi naturaatorjuse, olgugi et seda sõna raske tarvitada on, meie rahva üksikute kihtide õlgadel. Tendents on aga sanna poole kalduv, et neid aasta-aastalt ikka kergendakse ja vähendatakse ning üldalustel maksude peale üle minna soovitakse, olgugi et mõni koormatus (teede) veel arvatavasti mitmed aastad kestab.

Nii kui ennem juba tähendasin, on õhtu-Euroopa riigid kõik naturaalkohustused pea viimaseni kõrvale heitnud ja meie sammume ka seda sama rada. Raha on ju see aine ja füüsilise jõu vahend ja tema kaudu on maksude näol võimalik kõik õiendada.

2. Rahalised koormatused.

Sundnormide kogust maaomavalitsuste kohta lhk. 169, 174, 175 ja 176 on näha otsekohe need koormatused, mis kogukond (semstvo) kannab riiklike ülesannete täitmisel, aga et neid ülesandeid täita, peab kogukond jälle koormama oma liikmeid, sest kogukonnal kui niisugusel ei ole ju omal mingisuguseid sissetulekuid, peale liikmete käest võetavate maksude ja lõivude.

Need rahalised koormatused viivad meid maksude juurde.

IV. Maksud.

Riik ja omavalitsused täidavad ülesandeid, mis seadustega ja elu nõudel üldsuse huvides tarvilikud. Nende ülesannete täitmine tekitab kuluseid ja väljaminekuid, missuguseid vastavalt sissetulekutega vaja katta. Sissetulekuid leiavad need asutused oma eneste ettevõtetest (tööstusest, pankadest, pandimajadest jne.) ja igasugustest maksudest.

Sissetulekud ettevõtetest on harilikult nii väikesed, et need üldkulude katmisel kuigi suurt osa ei etenda ja pea täielikult nende samade ettevõtete paremale järjele seadmiseks ära kasutakse ehk jälle nende ettevõtete võimalikkude puudujääkide katmiseks hoitakse, sest iga ettevõtte on ka puudujäägi riisikoga seotud.

Sellega on väljaminekute katmine ainult koormatuste, nii naturaalse kui ka rahaliste, abil võimalik. Koormatuste algobjektiks on ikka olnud ja saab ka olema see varandus, mis kõige ühtlasem ja püsivam on, see on — maa; kõige esimesed koormatused pandi maa peale ja jäävad ka arvatavasti sinna viimasteks.

Uuemal ajal on mitmed voolud poliitilises elus olnud, missugused ainult ühte maksu loomulikuks peavad, s. o. maksu maa pealt kui kõige elu allika pealt: füsiokraadid, sotsiaalne vool ja maareformeerijate vool (Bodenreformer), Ad. Damaschke ja teised Saksamaal. **Henry George** — Ameerikas on üleilmlise kuulsuse omandanud oma algupäralise maksumetoodidega maa maksustamise alal.

Tema leiab omas suuremas kirjatöös „Fortschrift und Ammut“ (Edu ja vaesus) et ainult maamaks kui ainukene maks võiks meie ilmakorra teiseks luua: uus elu tuleks tööstuses, igaüks võiks oma maatüki peal rahulikult ja rõõmsalt elada.

Seda õpetust peame aga kui utopiid võtma, sest meie majandusline elu on nii

mitmekülgne, et vaevalt suudaksime ühe maksu abil kõiki objektisi ära kasutada. Võib olla, et see kunagi tulevikus võimalik on, oleks isegi soovitav, et see võimalikuks saaks, sest siis oleks igatahes väljaminek maksuaparaadi enese peale kunni miinimumini viidud.

Praegu on aga meil maksud väga keerulised, sest kõik alad on püütud maksustada, et aga sissetulekuid võimalikult suurendada, mõni ala ei kata küll isegi sissenõudmise kulusid.

a) Maksude arenemine.

Ajaloolise ülevaate osas nägime meie juba maksude tarviduse kasvamist ja maksude eneste arenemist, siin tahaksin lühidalt selgitada maksude üldmõisteid puht tehnilisest küljest.

Maks — koormatus, saksakeeles „Steuer“ vanast keelest „Steura“, mis ka umbes tõlkes tähendab koormatust, kohustust ehk isegi ohvrit või ka „abi“, Venekeeles „nalog“, „povinnost“ on ka ikka seesama peale pandud koormatuse ehk kohustuse mõiste.

Maksud on väljakasvanud, nii kui juba eelpool nägime, isiklistest ja varanduslistest kohustustest; ka mitmesugused eesõigused on maksude juures suurt osa etendanud.

Keskajal oli kirikul ja kuningal õigus mitmesuguste maksude peale, nii nimetud „regaalid“, mis tegelikult teatud alade pealt andsid õiguse maksu võtta; jahi soola, läbikäigu, turu, laada jne. regaalid; osalt otsekohe toiduainete pealt linna värvavate ja piiridesse sisseveo juures võetud maksud nimetati „oktrois“, missugune Prantsusmaal veel praegu tarvitusel on, kuna Saksamaa selle nimetuse alles 1910 a. oma uue Tolliseadustikuga kõrvaldas.

Et kirikul ja kuningal sagedasti väga tülikas oli igasuguseid regaalisi sisse nõuda, siis tuli sagedasti nende, s. o. maksude, müümisel ette. Seda toimetati järgmiselt: teatud regaal müüdi ühele ehk mitmele isikule kohe maksetava summa eest edasi, sellega anti sellele (nendele) isikutele õigus sellel alal maksusi sisse nõuda, isegi oli neil õigus sundlase sissenõudmise juures tarvitada sõjaväe abi. Neid sissenõudmisi toimetati selle tõttu sagedasti väga suure valjusega, oli ju sissenõudja isiklikult kokkuaetud summa suuruselt huvitatud.

Ka olid teatud ametid müüdivad. Loomulik, et ikkagi niisugused, mis mingisugust tulu anda võisid, sellest on ka meie

tempelmaks ja mitmesugused lõivud ja tasumaksud välja kasvanud. Alguses oli see vastava ametniku töötasu teatud paberi läbivaatamise või täitmise eest.

Niisuguste müüdivate ametite kõrval olid väga moes ka igasugused annetused: Saksamaal „Bede“ ja „Hofanlage“ igaaastaste rüütlite ülevaatuste juures tarvitatavad annetused. Prantsusmaal — „Talia“, olgugi et sellel juba sundus ühes käis. Inglismaalt on tuntud — „Taanlaste raha“ taanlaste pealetungide ajal ja järel, ka mitmesugused „Kilbi ja Vapi“ maksud umbes samaselt kui teistes riikides.

Need maksud olid kõik aristokraatide — rüütlite maksta, aga et neile see maks ikka koormavamaks muutus, siis otsisid nemad teid, et seda koormat oma pealt ära veeretada ja võimalus leidis selles, et mõisnik-rüütel oma alamatele kõiksugu andisi peale panid igasuguste — kümnete, zinside jne. näol. Linnades kasvas õige varatselt välja ka varanduse maks: Itaalias ja Inglismaal on juba 12. aastasajal tuntud maks linnades 15. osa liikuvast ja kümnes osa maa rendist, see maks nimetatakse ka viieteistkümneks, olgugi et täpne suurus väga muutlik oli. Saksamaal sai see maks üldiseks alles 14. aastast.

Tööstus ja kaubandus olid ka maksustatud ainult 15. kuna erilisi maksusi veel ei tuntud, et aga väljaminekud alalisvää ja suure arvulise ametnikkude pere peale alaliselt kasvasid, siis selleks leiti isik — ja isikumaks. Nii juhtus, et tööstur ehk ärimees ise maksis 15-nest, kuna tema perekonna liikmed isikumaksu alla käisid. See maks kestis kuni 18. aastasaja lõpuni ja mõnel pool veel kauem.

Üks vanematest maksudest on „Tuleaseme ehk suitsu“ maks. See oli Inglismaal veel enne normannide sissetungimist „Suitsu helleri“ nime all tuntud ja aastal 1662 nimetati see „Tuleaseme“ maksuks. Saksamaal on „Tuleaseme“ maks väga kaua maksmas ja arvatakse, et see on tekkinud vanaaja kohtumaksust, mida nimetati „Suitsu kukes“.

Prantsusmaal tuntakse ka „Suitsu“ maksu isikumaksu kõrval juba 10. aastast saadik. 15. aastast. lõpul või 16. aastast. algul hakati juba ka töö sissetulekuid maksustama. Nii pandi teenijad ja käsitöö sellid maksu alla.

Sellel ajal kasvas välja ka tööstusemaks, kus enam osa ei mänginud kapital — varandus ise, vaid tööstuses töötavate inimeste arv, produktsioon jne.

Sellega olid juba kõik rahva kihid enam vähem maksu koorma alla pandud, vabad olid ainult ametnikud ja nende maksustamise peale ei julenud keegi mõelda, sest olid need ju kuninga ehk maa-härra teenrid ja sellega kuulusid tema perekonda, aga suurte raskuste ajal võeti erakordselt ka nendelt maksu ja ajajooksul, juba 19. aastas., muutus ka see maks alaliseks maksuks.

Kuni 19. aasats. olid maksud ikka juhusliikkude väljaarvestuste varal ja mitte ühetaoliselt, kandejõukohaselt määratud, vaid umbkaudu.

Aegajalt tõusid aga uued ideed ja nõuded maksustamise alal esile, õigluse põhimõtte ja side maksu suuruse ja kandejõu vahel pidi leitama, sellega kerkis üles ka üldmaksustamise põhimõtte. Selle vastu võitlesid aga aadel ja vaimulik seisus kõigi abinõudega, sest seni said nemad oma koorma ikka alamate peale veeretada ja see võimalus ähvardas üldmaksustamise korral kaduma minna.

18. aastas. lõpul leiab Justi, et „maks on osa alamate eravarandusest, mida need kindlas vahekorras oma varanduse ja sissetuleku suurusega peavad riigi väljaminekute kattteks kandma“. Samal seisukohal asub ka Ad. Smith, rõhutades iga kodaniku kandejõudu. Tema järeltulija riigimees Villem Pitt katsus seda õpetust teostada ja surus 19. aastas. algul Inglismaal sissetuleku maksu läbi, maksu suurust sissetuleku ja sellega maksujõu suuruse järele määrates, 18. aastas. järele õnnestus aadelil seda maksu kõrvaldada, äsistades rahva selle maksu vastu ülesse.

19. aastas. keskel viis aga Robert Peel selle maksu jälle uuesti läbi ja sellest ajast on see maks ka püsima jäänud.

Teistes riikides püüti sedasama teed käia, aga seal oli vastupanu nii tugev, et seda läbi ei suudetud viia, alles käesoleval aastas. on sissetuleku maks üldiselt sisse viidud.

Nimetada oleks veel mitmesugused kuponide maksud, mida sinside ja % pealt võeti ja mis juba õige vanad maksud on aga veel ikka edasi kestavad, küll enam mitte otsekohese maksuna, aga mitmesuguste tempelmaksude ja % näol.

17. aastas. lõpust kuni 19. aastas. keskpaigani oli Inglismaal maksvusel veel „akna ja uste“ maks, mis sarnane „suitsude“ maksule ja iseenesest mitte kohane.

Kui nüüd maksustatud olid isikud, maa, hooned, kapital, tööstus ja kaubandus, siis oldi ka peaaegu välja jõutud äär-

mise piirini ja oli võimalus igat tema kandejõu kohaselt maksustada, aga selle kandejõu kindlaks määramisega oli palju raskusi, sest igauks püüdis oma jõukust fiske eest peita niipalju kui võimalik.

Siis võeti viimati tarvitusele põhimõtte: kes palju võib, maksab palju, kes vähe võib, see vähe. Seal juures aga silmas pidades, et minimaalne elamis võimalus igale kindlustatud oleks, see on nii nimetud „existents-minimumi“ põhimõtte.

Ka selle kindlaks määramisega on õige palju raskusi, ja rahulolematust on siin sageli põhjendatud. Sellega on maksude arenemine praeguse seisukohani jõudnud.

Maksude arenemise juures peame tähelepanema arenemise tehnikat. Kui vanasti „regaalide“ abil üksik valitseja omale sissetulekuid muretses, siis oli see sissenõudmise tehnika väga lihtne ja võrdus sagedasti lihtsale „võtmisele“ — ja võtjad harilikkuudele teeröövlitele.

Aja jooksul, maksude mitmekesisemaks minekuga, muutus ka maksude sissenõudmise viis ja tehnika ja kasvas välja oma terminoloogia, millega siin tutvuneda tahame.

1. **Maksuallikaks** (Steuerquelle) nimetakse see fond, millest maks makstakse, olgu see siis 1. sissetulek üksikõik miisugustest allikatest ehk jälle 2. kapital või varandus, kui vaja on maksu maksmiseks sellesse puutada.

2. **Maksuobjekt** on see esem või fakt, mille olemasolu maksustamise välja kutsub, näit.: maa — kutsub välja maamaksu, tööstus — tööstusmaksu, äri — ärimaksu, viimati isik — isikumaksu.

3. **Maksu alus** (Masstab — Bemessungsgrundlage) on see üksus, mille alusel maksu arvestatakse: maa juures — ader, desat., puhtakasu rubla, hoonete juures — aluspind, üüri summa jne., äri juures — lähimüük, tööstuse juures — tööliste arv, masinate H. P. jne.

4. **Maksusubjekt** on see isik, kes juriidiliselt on kohustatud maksu maksuma, sellest tuleb eraldada aga tegelik maksu kandja, see on see isik, kelle peale maks faktiliselt langeb (Steuerzahler und Steuerträger); ärimaksu juures — maksu subjekt kaupmees, maksu tegelik kandja — tarvitaja.

Tulumaksu juures langevad need kaks kokku.

Maksu objektiks võivad olla: 1. isik (isikumaks), 2. tarbaine (suhkur, tee, tubakas, piiritus); 3. varanduslised sissetuleku

allikad: maad, majad, tööstused, ärid jne.; 4. **igasugune sissetulek** (tulu); 5. **varandus** (varanduse maks); 6. **varanduse liikumine** (müük, kinkimine, börse kaup jne.).

Isik (isikumaks) on üks vanematest maksu objektidest, olgugi, et õige varatselt katsuti seda siduda varandusega — maaga.

Kui maksu tehnika alles väga algastmes oli, mis oli siis lihtsamat kui iga üksiku isiku — hinge pealt teatud summa võtta, pealegi oli majandusline olukord enam vähem ühtlane, välja arvatud vahest tituleeritud isikud, kelle kasutada suured maad olid.

Sellepärast leiame juba 1379 a. Inglismaal isiku maksu mitte ühtlase summaga kõigile, vaid harilik kodanik maksis ainult $\frac{1}{5}$ tituleeritud isiku maksust.

Et aga viimaste hulgas ühtlase aja jooksul kaduma läks, siis võeti veel üksikasjalisem jaotus ette: aastal 1614 leiame juba — grafil — 100 n., parunil — 50 n. jne., harilikul surelikul, kelle väljaminek 100 n. aastas — 5 n., kellel 50 n. — 2 n. jne. See jaotus oli alguseks juba üldisele tulu ehk sissetuleku maksule: nii oli Preisimaal alguses isikumaksul 4 klassi, aja jooksul kasvas aga klasside arv õige kiirelt ja siis viidi juba maksu alla isiku sissetulek.

Tarbeainete maks on alguses õige laiuline olnud, pea kõik tarbeained on maksu maksma pidanud, aga aeg ajalt jäetakse tarbeainetest ikka üks ja teine, esimeses joones tähtsusega tarbeained, kõrvale ja viimati kujunes nii välja, et tarbeainete maks muutus **maitseainete maksuks**, mis-sugune ka praegu igal pool olemas: tubaka, õlle, piirituse jne. maksu näol.

Varandus eriti maa on ajalookestvusel ikka maksu objektiks olnud.

Maa ja liikumata varanduse kõrvale ilmus aga ka liikuv varandus väga suurte kapitaalide näol. Ka see oli vaja maksustada ja siis katsuti seda teha, varanduse liikumise maksudega — börse spekulatsioonide juures, päranduste jne. puhul.

Ühtlasi hakati arvestama ka isiku sissetulekuga üldse ja see viidi maksu alla, arvestamata kas isikul peale selle varandust oli või ei.

Sellest ajast leiame juba kahesugust tulu: 1. **fundeeritud** ja 2. **mitte fundeeritud tulud**. Esimesed on sarnased tulud, mille algallikaks on varandus: maa, majad, kapital jne. Teised on peamiselt tulu tööst ja ameti tasu.

b) Maksude liigitus.

Koormatuste mitmekesisemaks muutumisega, tekkis vajadus neid ka liigitada, et põhimõttelisi vahesi ühe ehk teise maksu vahel ära tähendada ja nende häid ehk halbu külgi selgitada. Ühtlasi nõudis juba maksustamise tehnika mitmesuguseid viise, et kõik objektid võimalikult äärmuseni ja siiski enam vähem õiglaselt maksustatud oleksid.

I. Otsekohesed ja kaudsed maksud.

Harilikult võetakse siin aluseks põhimõtte: maksumaksja ja maksukandja üks ja seesama isik — otsekohene maks, lahus isikud — kaudne maks.

See põhimõtte ei ole aga küllalt õige ja sellepärast on teaduses mitmed teised üleskerkinud: Hofmanni järele maksud varanduse pealt — otsekohesed ja tegevuse — töö pealt — kaudsed, selle järele on raske öelda kumba alla kuuluks näit. ühe käsitöölise tööstusmaks; Ad. Wagner viib varanduse juurde veel ka tööstuse ja kaubanduse, see on juba lähemal õigele põhimõttele, Rau ja Lots seletavad umbes sedasama.

Conrad toob otsekoheste ja kaudsete maksude põhjenduseks ja kindlaksmääramiseks hoopis uue ja seni ette toodute hulga kõige õigemana põhimõtte, aluseks võttes maksumaksja **kandejõudu**.

Tema järele oleks otsekohesed need maksud, mille juures maksja varanduse või sissetuleku kaudu tema kandejõud kindlaks määratakse: maa, hooned, tulu, äri läbikäik jne. ja kaudsed need, mille juures väljaminekute kaudu isiku tulu arvestatakse ja sellega kaudselt isiku kandejõudu kindlaks määrata võib, nii tüüri kaudu korteri maks ja igasugused luksus või uhkusmaksud — autod, tõllad, hobused jne. See jaotus näib kõige tabavam olema.

II. Quotiteetlisteks ja kontingenteerituteks

jaotakse maksud maksude määramise viisi järele. Esimesed on sarnased, kus fiskus määrab kindlaks ainult teatud quote ehk üksuse, mille alusel maks sisse nõutakse: riik ei tea kogusummat, see ripub ära üksuste arvust, näit.: adra sajandik — 50 marka, maamaksu juures ehk jälle teatud tulusumma ja selle % tulumaksu juures, laadamaks — platsi ehk looma pealt jne. **Kontingenteeritud** maksud on aga sarnased, kus ette ära määratakse kindel summa ja see üksikute maksuobjektide vahel ära jaotakse, seal juures võib üks aasta

maksu üksus kõrgem, teine aasta madalam olla — trahterimaks, ka isikumaks vanasti. Mida kõrgemal maksu — tehnilisel astmel üks riik on, seda vähem on viimaseid makse, Inglismaal näit. ei olegi vist enam ühtegi sarnast maksu, kus üldsumma ette ära määratud oleks.

III. Alalised ja perioodilised maksud.

Esimesed on enam vähem kestva iseloomuga liikumata varanduse, tulu jne. maksud, kuna teised ainult teatud vajaduse korral esile kerkisid, erakorralised sõja ja järeleõja aegsed maksud, riigipoliitiliste raskuste puhul ehk jälle näit. koera- või kassimaks sagedasti ainult siis, kui nende arv tervishooldiselt kahjulikuks ähvardab minna.

Kõige tähtsam liigitus on siiski maksude jaotus **otsekohesteks** ja **kaudseteks** ja sellepärast peatume selle juures veel, lähemalt seletades neid kahte maksuliiki.

Otsekohesed maksud jagunevad veel **isiklisteks** — personaalseteks ja **reaalseteks** ehk puhtakasumaksudeks. Esimeste juures pööratakse otsekohe isiku poole ja hinnatakse tema maksujõukust, teiste juures on isik kõrvaline asi ja fiskust huvitab ainult majandusline ettevõtte ehk majandusobjekt, siis on ka hindamise all selle majanduse puhaskasu, kuna isiku juures tema sissetulek ehk varandus mõõduandvad on.

Nende maksude head ja halvad küljed oleks üldjoontes järgmised.

Personaal maksude headus:

1) Siin võib kõige paremini isiku kandejõudu arvesse võtta, sest tegu on isikuga enesega.

2) Seda maksu võib ikka täiendusmaksuks tarvitada, kandejõudu pingutades.

3) Sissetulek sellest maksust on õige ühtlane, sest maksimumaksjate kandejõud ei kahane ega kerki üldiselt tuntavalt.

4) Riik võib rasketel silmapilkudel õige tugevasti seda maksujõudu pingutada ja sellega sissetulekuid soetada.

Halvad küljed:

1) Väga laialine venivus ja selle tõttu ka nimetud „ilma otsata kruviks“.

2) Praktiliselt raske kandejõukust kindlaks määrata — ühedel kerge (palgateenijatel), teistel eriti raske (vaba elukutsel.).

3) Isiku sisemise elusse tungimine fiskuse poolt.

4) Maksustamise aparaat ülikallis.

Sellepärast on personaalmaksud head ja kohased ainult kõrge kultuuriga riikides

ja mitte algastmelistes.

Ka omad head ja vead on majandusliste objektide maksustamisel.

1) Sissetuleku hindamine võrdlemisi lihtne, selle varjamine raske.

2) Maksu sissenõudmine kerge, sest varandus on pandiks.

3) Sissenõudmine ja maksustamise aparaat võrdlemisi odav.

4) Riik võib arvestada kehtvalt kindla maksu summaga.

Nendele headele omadustele seisavad vastu õige suured halbtused.

1) Asja kui niisugust ei saa maksustada, vaid isik peab seal taga seisma ja isikule võidaks selle maksustamise viisi juures õige suurt ülekohut teha.

2) Objekti üksluine olek, puudub häda korral venitamise võimalus, see tähendaks majanduse surma.

Neid õige kaaluvaid eitavaid külgi arvesse võttes on viimase maksuviisi juures riigid õige ettevaatlikuks läinud ja viimast maksu tihti omavalitsustele andma hakanud (tööstusemaks, lisaärimaks jne.).

Vaatame nüüd ka lähemalt **kaudsete** maksude häid ja halbu omadusi. Kaudsete maksude eriliseks tunnusemärgiks on:

1) Väljaminekute kaudu saab maksukohuslase maksujõukust kindlaks määratud ja maks ka tihti sisse nõutud (tubaka, viina, õlle, tee jne. maksud).

2) On ükskõik, kes on maksumaksja või kes tõeliselt maksu kandja.

3) Maksu **ülevaeretamine** on nende maksude juures harilik nähtus.

4) Maks võib võetud saada otsekohe ehk kaudselt:

1. Koera, korteri, hobuste, klaverite jne. maksud.

2. Tollid, aktsiisid.

Vastuvaidlemata head omadused kaudsete maksude juures on:

1) Maksuaparaadil ei ole maksjatega midagi tegemist — maksud tulevad kaudselt ise sisse.

2) Maksu võlgasi ei saa kuigi palju olla.

3) Maksu kandja maksab väikeste osade viisi ja ei ole sellepärast tundelik (õllepuudeli, tikutoosi jne. pealt).

4) Maksu võib isegi vabatahtlikeks lugeda, kui ainult maius- ja luksusained kõrgelt maksutatakse (kes tarvitab, ainult see maksab).

5) Kokkuhoiu põhimõtte ja enesepiiramise kasvatamine maksjate juures.

6) Maksu kõrgust ja raskust ei pane maksja tähelegi ja riik saab õige suured summad ilma nurisemata kätte, kuna ot-

sekoheste maksude juures nurin väga suur oleks.

7) Kõik kodanikud maksavad riigi heaks, ka kõige vaesem.

Halvad küljed on:

1) Sissetuleku teadmatuse. Rahva tarvidus või ostuvõime vähenemine toob suure maksu vähenemise ja kasvamine jälle maksu summa tõusu.

2) Maksust kõrvale hoidmine on suur. (Salakaubavedu jne.)

3) Sissenõudmine ja kontroll õige kulkas (toll- ja piirivalve, aktsiisiametnikud piirituse- ja suhkruvabrikutes jne.).

4) Tarbeainete tarvitamises üleliigne kokkuhoidmine ja sellega riigi tuntav kahju.

5) Tarbeainete kaudu üleliigne ja ülejõu käiv vaesemate kihtide maksustamine, sest kaudselt püütakse maksustada just esimese tähtsusega tarbeaineid, kuna luksusasjade maksustamine väga keeruline on.

Sellest näeme, et kaudsete maksude tarvitamisel on mitmed asjaolud maksvad, mis teatud määrani nende halbu omadusi võib pehmenendada:

1) Riigi piirid, näit. Inglismaal veepiir on võrdlemisi kerge valvata, maapiir jälle palju raskem.

2) Kodanikkude üldine jõukus ja sellega suurem tarvidus sarnaste ainete järele, mida kaudselt tollidega maksustada võib.

3) Teiste maksude kõrgus: kui teised maksud väga kõrged, peab hoidma kaudseid liig kõrgele krüvimast.

IV. Progressiivsed ja proportsionaalsed maksud.

Sellega oleks maksude liigitus üldjoontes selgitatud, eriti tähtsaid momente otsekoheste ja kaudsete maksude juures esile tuues.

d) Maksustamise põhimõtted.

Meie tutvunesime ajaloolise arenemise osas juba mitmete maksustamise põhimõtete, eriti Ad. Smithi ja Adolf Wagneri omadega.

Præguses osas tahame lähemalt vaadelda uuemaid maksustamise põhimõtteid, mis on esile kerkinud käesoleval aastasajal, osalt isegi peale sõda ja suuri pöörded. Meie teadus tunneb praegusel ajal kolme maksustamise peaprintsiipi ehk -põhimõtet, nende põhimõtete tähtsus ja nende otstarbekohasus või mitte otstarbekohasus ripub ära sellest, kuidas neid tege-

likult saab käsitatud ja kasutatud, mis üksikudel juhtumistel tegelikus elus väga raske on.

Mis on õiglus või kandejõud maksustamise alal, on õige raske kindlalt äramäärata, see ripub ära üldisest rahva ja üksikute rahvakihtide õigluse mõistest ja nende üldisest majanduslisest jõukusest, ka kultuurilisest tasapinnast, eriti aga veel ajast ja kohast. Näit. Aadeli ja vaimuliku seisuse vabandus maksude ja koormatuste alal tundus kõigile õiglasena vastasade jooksul, sest sarnane oli vaade seltskonnas ja riigis.

Esimene põhimõte on „finanspoliitiline maksustamisprintsip“, see on rajatud kahele põhilausele:

1. Maksud peavad küllalt ulatama selleks, et riigi korraldusi kuludid katta, ja 2. peavad maksud olema elastilised, et nendest vajadust mööda võiks rohkem tulu saada. Riik areneb ikka enam ja enam absoluutsest võimuriigist — kultuurriigiks, sellega tulevad ka riigil kanda väga suured kultuurilised ülesanded ja need on sarnased, mis sissetulekuid ei anna (hoolkanne, elu- ja töövõime kinnitus, haridus, rahva tervishoid jne.). Riigile abiks nende ülesannete täitmisel asuvad omavalitsused. Ka neil on vaja oma ülesannete täitmisel sissetulekuid jne. Nii peavad maksud andma endid venitada, ilma et selle juures rahvamajandus katkeks, tähendab maksud peavad olema elastilised. Sellest küljest, nii kui nägime, on kõige kohasemad kaudsed maksud, aga tulumaks on iseenesest õige.

Teine on rahvamajandusline põhimõte. Rahvamajanduse seisukohalt on väga tähtis, et maksustamine sünniks rahvamajanduse jõu kohaselt, et üksikud maksjad mitte ära surmatud ei saaks oma majanduslises tegevuses, see ei oleks kahjulik ainult üksikule, vaid ka tervele rahvamajandusele. Sellepärast tuleb rahvamajanduse põhimõtte kohaselt silmaspidada mitte üksi isiku maksujõukust tema sissetuleku kohaselt, sest ühesuuruse sissetuleku juures ei ole kõigi kodanikkude maksujõud mitte ühesugune, see ripub ära veel mitmest teisest asjaolust (perekonna suurus, elukutse, vanadus, tervisline seisukord ja seltskondline seisukoht), mis suurema ehk vähema kulu tingivad. Sellepärast on ka siin väga raske õiglast maksustamise mõõdupuud leida ja raske on maksumääraval õiget teed tabada.

Kolmas üldpõhimõte ongi õigluse printsip. See põhimõte nõuab kahte algseisu-

kohta üleüldist ja ühtlast maksustamist.

Esimene on praegusel ajal iseenesest mõistetav — „igauks peab maksu maksuma ja surema“, kuna veel mõnikümne aastat tagasi see hoopis ümberpöörult sugugi mõistetav ei olnud, et kõik maksu pidid maksuma, sellest koormast olid terved rahvikihid vabastatud (aadel, vaimulik seisus, sõjaväelased, riigiametnikud jne.).

Teine nõue, et maksustamine peaks ühtlaselt sündima, on juba raskem. Ühtluse all ei tule siin mitte ühetasast pearaha mõista, vaid ühtluse mõte seisab selles, et kellel rohkem on, maksab rohkem ja kellel vähem, maksab vähem, et koorem tunduks üheraskusena, ühtlasena.

Sellele põhimõttele on juba progressiivne sissetulekumaks kõige kohasem, kuna proportsionaalne maks seda põhimõtet nii otsekoheselt ei taba.

Nende üldpõhimõtete najale ehitab Konrad terve rea juhtlauseid ehk põhilauseid, mis maksustamise juures peavad silmaspeetud saama:

1) **Ei ole ühtegi absoluut head maksustussüsteemi**, niisama kui ei ole absoluut vigadeta riigi valitsussüsteemi. Igal juhul peab aja ja nõuete kohaselt maksustamise viise seadma, on selge, et igal viisil on omad pahed, nii kui meie seda nägime juba otsekoheste ja kaudsete maksude arutamisel, aga ka tugevad head küljed ja sellepärast peab kaaluma neid mõlemaid, et õiget tabada.

Harilik viis on sarnane, et riik omad sissetulekud saab kaudsetest maksudest ja omavalitsused otsekohestest, aga nii kui teate, on see olukorra sunnil hoopis segi läinud ja süsteemi justkui ei olegi.

Saksamaal, kus kolm üksust on, riik, osariik ja omavalitsus, oli maksustussüsteem järgmine: Riik sai kaudsed, osariik — personaalsed ja omavalitsus reaalsed maksud, aga ka seal on see praegu teisiti ja segi.

2) Sama kui ei ole ühtegi absoluut head maksustamissüsteemi, ei ole ka **ühtegi absoluut head maksu**. Igal maksul on omad head ja vead ja maksusi kritiseerida võiks ainult ühiselt teatud süsteemis, kuna üksikult kõik maksud halbadeks osutuks.

3) **Olukorra muutus kutsub välja maksude muutuse** ja sellega ka terve maksustussüsteemi muutuse, isikumaksu kadumine, sõjaaegsete maksude esile tõusmine jne.

4) **Muutused maksustamises kutsuvad sageli esile suuri raskusi eramajapidamis-**

tes ja sellepärast peab muudatust ainult erilise vajaduse korral ettevõtma.

5) **Maksukohustus** peab olema üldine ja, silmaspidades kandejõudu, ühtlane. Erandideist üksikute isikute ja kodanikkude kihide kasuks peab hoiduma. (Valitseva perekonna vabastamine, ametnikkude vabast. ja eksistens minim.).

6) **Riigi eramajanduslised ettevõtted** (tööstused, ärid) peavad ühisel alusel eraettevõtetega maksustatud saama, et ei teki ebaõiglast konkurentsi.

7) **Omavalitsuste ettevõtted**, mis ärilisel alusel töötavad, peavad sama maksu maksuma kui eraettevõtted, ainult asutused, mis üldhuvides asutatud, olgu maksuvabad, kuigi nad kasu näitavad (haigemajad, üldsöögimajad, üldpesukojad jne.).

8) **Väljamaalased** peavad ühisel alusel kodakondsetega maksutatud saama, kui nemad kauem kui ühe aasta riigi piirides viibivad, igal juhul aga siis, kui neil riigis mõni sissetulekuallikas olemas.

9) **Iga maks koormab raskemalt** ehk kergemalt rahvamajandust ja sellepärast peab alati kaaluma, nii kui Hofmann ütleb: „Kus kohal toob üks mark rahvamajandusele rohkem kasu, kas riigi või eraisiku käes.“

10) **Maksud peavad tulema ainult sissetulekust** ehk kasust ja mitte varandusest enesest, sest viimasel juhtumisel hakkab riik rahvavarandust ära sööma ja sellega rahva edaspidist maksujõukust vähendama. Isegi siis peab seda arvesse võtma, kui maks varanduse pealt määratakse.

11) **Maksu sissenõudmine** peab kõige suurema ettevaatusega sündima, et eramajapidamist mitte ärahävitada. Maks sisse nõuda võimalikult mitmes osas. Kaudsete maksude, tollide maksmise hõlbustamiseks vabad ladud luua, et järkjärgult kaupasad tollida.

Sissenõudmist võimaluseni vähemate kuludega läbiviia.

12) **Maksu tingimised ja määrad peavad selged ja kindlad** olema ja rahvale igal viisil püütama neid teadvaks teha.

13) **Maksud peavad küllaldased** olema, et ärahoida lisamaksustamisi.

14) **Et maksusummat võimalik oleks vajaduse korral suurendada**, ilma lisa- ehk uute maksude määramata, peavad maksud painduvad — elastilised olema.

Need on **Konradi** poolt soovitatud maksustamise 14 käsku.

Nendesse on põimitud kõik viimase aja teaduslised maksustamise põhimõtted. Nii kui eelpool öeldud, ei ole ühtegi absoluut

head maksusüsteemi, ei ka ühtegi absoluut õiget ja head maksu, sellepärast on väga raske ka kõiki põhimõtteid ellu viia ja seaduse andjad ning valitsused seisavad väga suurte raskuste ees, et maksustamist õiglaselt ja ühtlaselt läbiviia ja selle juures fiskuse huvisid alati silmaspidada.

Kõige ideaalsem ja kõige õiglasem, ka kõige ühtlasem oleks ju üksainukene sissetulekumaks, olgu see sissetulek siis kust tahes või missugustest allikatest tahes, aga selle juures tekivadki raskused:

1) Ei tea suur osa kodanikke oma sissetuleku suurust (väikesed töösturid, äri- mehed, käsitöölised, ka vaba elukutselised, eriti aga põllumehed ja palju teisi).

2) Ei taha paljud oma sissetulekuid sugugi ilmutada ega anda ülesse, sest see kõrgendab ju maksu.

3) On kõrvaltvaatajal võimata isiku sissetulekut kindlaks määrata, eriti maksumetel, kelle eest seda varjatakse.

Igasugused komiteed ja komisjonid ei ole alati küllalt kohased ja õiglased (kadedus, konkurentsi viha jne.).

4) Tuleb veel juurde maksude määramisel see puudus, et riik küll teab, kellele tema maksu määrab, aga kes seda tõeliselt maksma saab, seda riik ei tea, see on, et maks võidakse „üleveeretada“.

Iga maksja püüab oma maksukoormat vähendada ja igal võimalikul juhusel osa oma pealt teise peale veeretada — kaupmees tollimaksu ostja peale, õllevabrik tööstuse ja linnase maksu — tarvitaja peale, käsitöeline laob oma maksud töötarvitaja selga ja majaomanik üürilise kaela jne. Kui palju ja kui suures ulatuses see sünnib, ehk missugused maksud eriliselt soodsad üleveeretamiseks on, selle juures lähevad arvamised lahku. Ühed arvavad, et ainult varanduse liikumise juures võetavad maksud üle veeretatakse (ostu-müügi juures), sest siis lisatakse maks hinnale juurde (ärimaks, tööstusmaks). Teised jälle leiavad, et ainult kaudsed maksud võimaldavad üleveeretada, kuna otsekohesed seda ei võimalda, aga selget piiri siin tõmmatud ei ole.

Konrad seletab seda kõige uuemate põhimõtete kohaselt ja nimetab maksude üleveeretamist lihtsalt **võimuküsimuseks**. Kui seda nähtust üksikute maksude juures jälgida, siis näib Konrad'il küll õigus olema.

Tulumaksu juures tuleb maksu ülevee-

retamist vaevalt ette, võib maksu küll vähendada tulu varjamise teel.

Maamaksu juures on üleveeretamine võimalik ainult siis, kui maatahtjaid palju ja maksu saab veeretada rentniku õlgadele.

Majaomanik saab majamaksu ainult siis üüriliste peale veeretada, kui korterite puudus suur on, on aga tühje korterid küllalt, siis viib konkurents üürid alla ja maks tuleb omanikul tasuda.

Samasugune konkurentsi ja võimu küsimus on ka töösturitel tööstusmaksu juures ja äri- meestel tollide maksimisega.

D) Tollid.

Mõiste ja tollide liigitus:

A. Tollid tehnilise iseloomu järele:

1. Sisseveo tollid,
2. väljaveo tollid ja
3. läbiveo tollid.

B. Tollid majanduslise iseloomu järele:

1. Finanstollid,
2. kaitsetollid ja
3. keelutollid.

D. Tollide eriliigid:

1. Ree-eksport tollid,
2. Tagasimaksetavad tollid,
3. Alalised ja tähtajalised tollid,
4. Liikuvad toolid ja

E. Tollid maksustamise viili järele:

1. Tollid kaalu järele ja
2. tollid hinna (ad valorem) järele.

Tolli tariifid:

- a. Minimaaltollid (lepingutes olevate riikide kohta).
- b. Maximaaltollid (mittelepingu vahelkorras olevate riikide kohta).
- d. Konventsionaaltollid (lepingutes eriti nimetatud).

E) Otsekoheste maksude seadused.

Tähtsamad nendest maksudest on: 1. Liikumata var. maks, 2. Tulumaks, 3. Ärimaks, tööstusmaks ja viimati ka isikumaks.

1. Liikumata ehk kinnisvarade maks.

Selle maksu juures tulevad silmaspidada:

Maksuobjekt ja maksualused ning üksused.

Liikumata varandused, mis selle maksu alt on vabastatud.

Maksuaparaat ja maksumääravad asutused.

Maksukohuslased ja maksuõiendamise tähtajad ja kord.

Maksu jaotus riigi ja omavalitsuste vahel.

2. Tulu või sissetuleku maks.

Selle juures tähele panna:

Maksukohuslased ja selle maksu põhimõte.

Maksuvabad asutused ja isikud.

Tulumaksu normid ja elatisminimum.

Maksumäärarjad asutused ja maksu-öiendamise tähtajad.

Osakaupa maks ja maksukustutus. Maksu jaotus riigi ja omav. vahel.

Karistusnormid.

3. Ärimaks.

Ärimaksu liigid ja alused:

Põhi- ja lisaärimaks.

Ärimaksu järgud kaubandusliste ettevõtete juures.

Patendimaksu seadus R. T. 115 — 1927.

Tööstusmaks valdades.

4. Isikumaks.

Isikumaksu põhimõtted meil ja välismaal.

Isikumaksu võtmise kord meie praeguste seaduste järele.

5. Lõivud ja lisamaksud, ka tasumaksud.

Riik esineb mitmel puhul puht eramajanduse põhimõtete alusel: suure ettevõtjana — tööstuste omanikuna, maade ja metsade kasutajana ja ekspluaterijana, veoäripidajana jne.

Peale sarnaste puht eramajanduse alusel töötavate ettevõtete toimetab riik veel ülesandeid, mis üksikult üksikute isikute huvides on vajalikud (tsiviil kohtupidamine, õpetuse andmine kõrgemates õppeasutustes, mõöduriistade ja kaalude märkimine, kulla ja hõbeda proovimine jne.). Niisama teeb riik mitmesuguseid kantseleitöösid, mis üksikutel isikutel vajalikud (öienduste ja ära kirjade andmine, passide registreerimine, viisumite andmine jne.

Kõik sarnased ülesanded, mis on esile kutsutud üksiku isiku vajaduste täitmisest ja sellega teatud töö või ülesanne on üksiku isiku huvides, on juba vanast ajast käinud tasu alla. Juba siis, kui veel riik, kui niisugune, neid ülesandeid ise ei täitnud, vaid kõik sarnased ülesanded kellelegi ametnikule „ära müüs“ teatud summa eest, siis kasvas see vastutasu mõte teatud toimetuste või teenuste eest välja.

See tasu nimetati vanasti Saksamaal ja

teistes Lääne riikides „Sportel“, uuemal ajal, kus riigid neid ülesandeid enam edasi ei müü, vaid ise täidavad, nimetatakse seda tasu „lõivuks“, „posliiniks“ vene keeles ehk „Gebühr“ saksa keeles.

Seega „lõiv on tasu teatud avalik-öiguste toimetuste ja talituste eest, mis üksiku isiku huvides riiklike asutuste poolt ettevõetakse“.

Lõivud on olemas väga mitmesugused, arvesse võttes seda, missuguse talituse või tegevuse eest nad tasutakse.

1) **Kohtulõivud:** Tsiviil ja kriminaal kohtupidamise juures, protsessi kulud, kohtumaks, mitmesugused trahvirahad kohtu kuludeks jne.

2) **Kantselei- ehk ametilõivud:** Politseilõivud registreerimise ja passide eest, kulla ja hõbeda proovimise eest riiklises proovikojas, mõõtude ja kaalude tembelmise eest, liha ülevaatuse eest jne.

3) **Lõivud eriliste öiguste ja aumärkide eest.** Need lõivud tasutakse näiteks mitmesuguste patentide ja firma nimetuste saamise juures, aga ka igasuguste tiitlite ja aunimede saamisel.

4) **Nimetatakse mõne finansteadlase juures ka veel lõivudeks:** kooliraha, haigemaja tasu, mitmesugused tee-, parve- ja sillamaksud. Minu arvates ei kuulu need lõivude hulka, vaid need on ise nimetuse all: „lisamaksud“ (tasumaksud) — Beiträge, sest need ei ole enam tasu mõne töö või tegevuse eest, vaid need on maksumaksu teatud ettevõtete kasutamise eest.

5) Lõivude hulka kuulub ka meie valdade ja maakondade kantseleimaks — omav. m. § 20 22, lhk. 53.

Nii kui juba tähendasin, tuleb lõivudest eraldada see osa sarnaseid makse, mis ka üksikute isikute huvides riigiasutuste tegevuses hoidmise eest tasutakse, mis aga enam ainult ametniku töö tasu kujul ei ole, vaid juba teatud asutuse või ettevõtte enese kasutamise eest, need on **lisamaksud** (tasumaksud) — Beiträge.

Nii võime lisamaksudeks nimetada kõiki sarnaseid makse või tasusid, mis üksiku isiku poolt tasutakse selle ehk teise riiklike asutuse või ettevõtte kasutamise eest, kui see ettevõtte või asutus ei tegutse ärilise põhimõtte alusel (kasu saamise otsarbel), sest siis ei ole see enam riikline asutus, vaid riigi ettevõtte ehk tööstus puht eramajanduslisel alusel.

Sarnastest lisamaksudest oleks nimetada: haigemaja tasu, kooliraha, riigi või omav. parvede, sildade jne. maksud, muuseumite, pildigalleriide jne. tasud.

Lisamaksuks nimetame ka sarnast maksu, mida riik ehk kogukond siis võtab, kui tema tegevuse ehk ettevõtte tõttu üksikul kodanikul ehk kodanikkude grupil eriline tulukuse suurenemine võib järgneda.

Nii võetakse harilikult seda maksu maaomanikkudelt, kõnniteede või sõiduteede tegemise, elektrijuhede, kanaalide ja mustaveetorude läbiviimise ja nende niisuguste ehituste puhul, mis maaomanikule tulukuse mõttes kasulikud on, sest nende majade hind kui ka korterite tüür tõuseb nende ehituste tõttu. Ka uulitsate puhastamisel kogukonna poolt võetakse lisamaksu.

Niisama võidakse sarnast lisamaksu võtta maaomanikkudelt soode ja rabade kuivatamise, kanaalide ehitamise ja jõgede süvendamise puhul, võib olla ka raudteelinide läbiviimise puhul, sest sellest võivad ümbruskonna maapidajad otsekohesest tasu ja tulude suurenemist saada. Nii on siis lisamaks mõeldud teatud tulukuse eesõiguse maksuna.

VI. Tempelmaksu seadused ja määrused.

Lõivudele ja lisamaksudele sarnane on tempelmaks, sest siin tasutakse teatud tegevus just sarnaselt lõivudele (palvekirja tempelmaks 25 ja 50 senti).. Sellepärast tuleb sageli elus ette, kus varanduse ülemineku puhul lõivud ja tempelmaks segi lähevad, sest neid lahutada üksteisest on õige raske: mõlemad tasutakse suurelt jaolt markide pealekleepimise teel ja mõlemad on ka tasu teatud riiklise asutuse töö või tegevuse eest.

Ka tempelmaksu juures on teatud tariif ettenähtud, mille alusel üks ehk teine riiklise asutuse talitus saab tasutud. Tempelmaks on tarvitusel eraisikute läbikäimisel ehk eraisiku ja riigivõimu vahel, aga ikka ja alati on siin ühelt poolt eraisiku huvid kaaluvad.

Tempelmaksu maksmiseks tarvitatakse kas selleks eriliselt valmistatud tempelmaksu paberit, mis on palju kallim kui selle paberi harilik väärtus (vekslipaber 2 senti 10 kroonipealt) ehk jälle kleebitakse hariliku paberi peale teatud arvul tempelmarkisi, mis selleks eriti valmistatud.

Tempelpaber on leitud XVIII aastasajal, kus üks hollandlane leidis, et sarnasel teel võib õige kergesti riigile sissetulekuid soetada ja selle eeskujul hakkasid ka teised riigid tempelpaberit tarvitama. Tempelpaber on riigile õige heaks tulualli-

kaks: vaja ainult trükkida teatud arv mitmesuguses väärtuses paberit ja kodanikud, kellel on vaja mõnesuguseid aktiisi õiendada, millel peab olema juriidiline toiminguga mõiste, on sunnitud neid paberisi ostma.

Arusaadvalt ei ole selle maksu võtmise juures sugugi silmas peetud kodaniku maksu jõukust, sest vähese maksujõuga kodanik vajab, võib olla, sagedasti sarnaseid tehinguid, kuna õige jõukas kodanik neid vähe teha võib.

Tempelmaks võib olla: 1. kindel summa igasuguste tehingute pealt (palvekirja tempelmaks) või 2. proportsionaalne summa, vastavalt tehingu suurusele (vekslipaber).

Prantsusmaa tempelmaksu seadus näeb ette kolm järku:

1) „Timbre de dimension“, kus maks võetakse paberi suuruse (ridade arvu) järele;

2) „Timbre proportionnel“ — vekslite, kinnituspoliiside jne. pealt, aluseks võttes tehingu summa suurust;

3) „Timbre fixe“ — 10 santiimi iga tseki, palvekirja jne. pealt.

Inglismaal õiendatakse tempelmaks kas ühetaolise 1-pens. maksuga igasuguste paberite, palvekirjade pealt, ehk jälle vekslite pealt, iga 100 naela pealt 1 schil. 6 pes. ja teiste äriliste tehingute pealt sellele vastavas summas.

Venemaal on tempelpaber maksmas 1699. aastast. Selle aja jooksul on see maksuviis õige palju muudatusi läbi elanud ja sissetulek sellest maksust oli väga mitmesugune, arvesse võttes maksualuste tehingute ulatust ja arvu.

Vene tempelmaksu kord võeti ka meil üle, meie iseseisvaks kuulutamisega, kus pea kõik vene seadused meil maksvaks jäid, väljaarvatud ainult need, mis seotud olid tsaari ja tema perekonna ning hoovkonnaga.

Saksa okupatsiooni võimud panid meil maksuma oma tempelmaksu määruse: „Verordnungsblatt für Liv- und Estland, No 28 — 1918 a.“

See verordnungsblatt oli meil vähemate muudatustega maksev kuni praeguse tempelmaksu seaduseni — R. T. 25 — 1928.

Tempelmaksu õiendamise kord:

- 1) Tempelmarkide tarvitamise teel;
- 2) ühes kohtukuludega väljaarvamise ja sissenõudmise teel ja
- 3) sularahaga maksmise teel kviitungi vastu.

Kes tempelmaksu maksmata jätab ehk valeandmeid esitab, langeb rahatrahvi alla, mis on võrdne kümnekordsele maksmata jäänud tempelmaksu summale.

Tempelmaksu maksmisest on vabad riigi ja omaval. asutused, ka on kõik koolidesse puutuvad dokumendid, aktid, palvekirjad jne. tempelmaksust vabastatud.

Vabastatud on Punane Rist, Karskusseliit ja Kaitseliit; sama on vabastatud tempelmaksust kõik kirjavahetus perekonna abiraha ja pensioni asjus.

Kinnituskirjade pealt makstakse tempelmaks sularahas.

Tempelmarkide kustutamise kord.

1) Eraisikute poolt iga margi peale tähendatakse kustutamise kuupäev ja dokumendi väljaandja kirjutab oma nime margist läbi niiviisi, et allkiri dokumendi peale ulatab. Allkirja asemel võib äri-templi tarvitada.

2) Ametiasutused ja ametnikud kustutavad tempelmarke ametipitsatiga niiviisi, et pitser iga marki suuremalt jaolt tabab ja ülevalt ja külgede pealt dokumendi peale ulatab, ning peale selle tähendatakse dokumendi peale tempelmaksu suurus ja kustutamise aeg, kustutava ametniku allkirjaga tõendades. Ei ole pitsatit käepärast, siis tuleb margist kuupäev ja allkiri läbikirjutada niiviisi, et allkiri dokumendi peale ulatab.

3) Talongraamatutest väljaantavate dokumentide peale kleebitakse tempelmargid joone kohta, mis dokumendi talongist lahutab, niiviisi, et dokumendi ärjalõikamise järele tempelmargi pahem pool talongi ja parem pool dokumendi peale jääb.

Tempelmaksu tariif on avaldatud R. T. Nr. 25 — 1928. a.

VII. Arveseadus.

Kõik asutused ja isikud, kes ümber käivad riiklike ehk kogukondlike summadega, on kohustatud pidama vastavalt arvet ja aru andma nende käes olevate summade kohta, seadusega selleks määratud asutustele ja isikutele (V. S. K. VIII k. 2 j. sissejuhatus).

Selle määrusega on vene seaduste järele ka meil üldine arvepidamine sisseseatud, kusjuures omavalitsustele eriti on eelarve ja aruande kord äramääratud seadusega valla ja maak. omaval. sissetulek., väljam. eelarvete ja sissetulekute kohta

R. T. 18/19 — 20. a. ja selle seaduse muutmise sead. R. T. 3 — 21. a.

Mis on arveseadus, selle kohta annab üldarveseaduse § 1 järgmise definitsiooni: „Arvestus peab andma õigeid teateid varanduse seisust, liikumise ja igasuguste tehingute kohta kapitaalidega.“

Teised paragrahvid käsitlevad:

§ 6. Arvestuse juures peavad ühesisulised arved ühtkokku saama viidud ja mitte mitmesisulised segamini.

§ 7. Asjad ja ained näidatakse arvestuse juures nende omaduse kohaselt: tüki, kaalu ehk hinna järele.

§ 10. Kõik raamatud, dokumendid ja nende arvestus peab saama tehtud omal ajal ja õieti, hoitud peavad saama puhtalt ja terved.

§ 11. Igasugused väljahõõrumised raamatutes on keelatud, eriti nõõritud raamatutes. Parandused teha kahekordse peene kriipsuga läbikriipsutamise teel ja õige pealekirjutamisega. Lõpukokkuvõtte juures üleslugeda parandused, äratähendades, kus kohal (lhk.) need tehtud.

§ 15. Keelatud on raamatute riikumine, lehtede väljalõikamine ehk vahetamine, nõõride ja petsatite purustamine, eriti aga raamatute hävitamine.

§§ 16—20 loetakse üles kõik vajalikud raamatud. Et meil juba teistsuguse viisi järele neid peetakse ja ka teistsugused raamatud olemas, siis on see meile tähtsusetu.

§ 36. Raamatud peavad alati olema kooskõlas tõendavate dokumentidega, nii et ilma viimasteta võib aruandeid kokku seada.

§§ 40—49 räägivad sissekandmise korra kohta. Igasugused raamatu vormid ja sissekannete viisid on ülesloetud kuni § 147.

§ 148. Igasugused vastuvõetud ja väljaandmised kassast peavad olema kviteeritud vastuvõtja ja väljaandja poolt.

§ 167. Kviiitungid antakse kõigi riigiasutuste poolt: 1. rahaliste summade ja 2. ainete ja asjade vastuvõtmisel.

§§ 191, 193—195 ja 216—234 on ette nähtud aruandmise kord (kuu ja aasta aruanded).

§§ 253—266 räägivad arvepidam. revideerimisest.

§§ 271—275 räägivad varanduse revideerimisest ja võrdlemisest dokumentidega (inventuur).

§§ 284—304 räägivad raamatute revideerimisest.

Sellest on näha, et arveseadus teeb tegemist kõigi küsimustega, mis puutub iga-

suguste avalik-õigusliste asutuste arvepidamist, eelarvete, aruannete ja ladude ning ettevõtete varanduste ja väärtuste arvestamist ja muutusi.

VIII. Finansstatistika.

Tahaksin lühidalt veel puudutada koormatuste (finanss) statistikat. Ütlesin juba eespool, et koormatused väljenduvad eelarvetes, sest siia jookseb kõik kokku, mida koormatuse näol sisse võetakse, väljaarvatud naturaalkoormatused, mida sagedasti isegi võimata rahasummade peale ümberarvata, ehk igatahes arvestamisel raskustega seotud.

Koormatuste, õigem öelda küll finansstatistika peab selgust andma teatud riigi, omavalitsuse ehk mõne asutuse majanduslise seisukorra ja selle majapidamise meetodide üle.

Statistika peab teadusliste, erapooletute väljaarvamiste ja vaatluste läbi kätte saama niisugused andmed, mis võimaldavad üldist pilti teatud avalik-õiguslise asutuse majanduslisest elust, kui ka võrdluse üksikute asutuste vahel nende majanduslise elu seisukohalt.

Niisugune võrdluse võimalus ja tarvidus ei ole üksi teaduslisest seisukohast nõuetav, vaid ka praktiline elu tunneb selle järele vajadust. Võib väga tähtis olla ühele kodanikule, kuidas on majandusline elu ja koormatuste raskus tema koduvald ja teistes valdades, tema kodumaakonnas ehk -linnas ja naabruses olevates ehk viimati tema kodumaal (riigis) ja teistel maadel.

Et seda võimalust kodanikkudele anda, on vaja luua finanss- ehk majandusline statistika avalik-õigusliste koormatuste alal.

Finansstatistika on ikka võrdlev statistika ja selles mõttes on tema keerulisem kui jooksev statistika. Sellel alal on mitmesugused raskused, mida jooksva statistikal ei ole: mitmesugused raamatupidamise vormid; isesugused eelarvete ja aruannete osad üksikutes asutustes; mitmesugused koormatused ja nende paigutused ehk nimetused jne. See kõik sünnitab võrdluse jaoks materjali süstematiseerimisel suuri raskusi.

Finansstatistikat võiksime jagada 4 ossa: 1) koormatuste või maksude statis-

tika, 2) varanduste statistika, 3) majapidamise ehk eelarve statistika ja 4) võlgade statistika.

Esimene osa oleks pühendatud puht maksude alale, üksikute maksude kogusumma, maksude ehk koormatuste üldsumma jne.

Teine osa oleks varanduste arvestamine nii liikumata- kui liikuvvara, mis teatud avalik-õiguslisel üksusel olemas, tuleb siin arvestada ja süstematiseerida, et võrdluse võimalusi luua.

Kolmas osa on eelarve osa. Siin tulevad eelarved ja aruanded nii summades kui ka protsentuaalselt läbitöötada ja süstematiseerida, et jällegi võrrelda võiks üksikuid eelarvelisi sissetuleku ja väljamineku postisi üksikutes omavalitsustes ehk ka riikides.

Võlgade osas tulevad igasugused võlad arvestada ja korraldada, et oleks ka ülevaade olemas laenude ja majandusliste võlgade, nii sisemaaliste, omavaheliste kui ka väliste kohta.

Meil on finansstatistika alles õige nõrgal alusel ja toetub suurelt osalt alles end. veneaegse arveseadustiku (S. K. VIII k. II j.) peale. Meil on just omavalitsuste alal püütud eelarvelist statistikat pidada E. Maaomaval. ja Linnade Liitude poolt, et võrdlevaid ülevaateid sellel alal saada võiks. See on aga raskendatud selles mõttes, et need võrdlused on ainult kitsamale asjatundjale kihile arusaadavad ja loetavad, kuna laiemale rahvahulgale need ainult külvad numbrite read on, millest temal raske on arusaada.

Raskusi on sellel alal meil alles palju ees, sest meie raamatupidamise viisid on omavalitsustes alles väga mitmesugused, ka eelarve §§ ja peatükid ei ole täitsa ühesugused jne., aga ka see töö, mis tehtud on nende ühtlustamise alal, on töö, mis väga tähtis **finansstatistika seisukohalt**.

Kui meie visalt sellel alal edasi püüame, siis võime välja jõuda korraliku finansstatistika juurde, mis annab võimaluse ka laiematele kodanikukihtidele ülevaadet saada nende koormatuste üle, mis kodanikkudel kanda; ühtlasi annab see neile ka võimaluse ülevaadet saada, mis otstarbekas ja missugusteks vajadusteks, just kodaniku enese huvides, on nende koormatustest sissetulnud summad tarvitatud.

E. Maaomaval, Liidu ja omavalitsuste tegevus.

E. Maaomaval. Liidu juhatuse koosolek 5. aprillil.

Koosolekust võtavad osa kuus juhatuse liiget. Päevakorras 13 küsimust.

Omavalitsuste maaga varustamise seaduse eelnõu.

Eelnõus kõrvaldatud rida puudusi, mis eelmises eelnõus olid, kuid korraldamata on jäetud nende maade ja hoonete valdadele kindlustamine, mis viimastele end. mõisate poolt antud ja valdade poolt ehitatud hooned, vaatamata selle peale, mis otstarbeks neid vallad kasutavad. Sellepärast otsustas koosolek Vabariigi Valitsusele märgukirja saata palvega, et seaduse eelnõu täiendataks paragrahviga, et kõne all olevad maad valdade nimele krepsteeritaks nende endistes piirides.

Koolivõrgu korraldusküsimuses

ärakuulates maavalitsuste seisukohte koolivõrgu korraldamise asjus koolinõunikku- de kaudu, millega maavalitsuste õigustesse tungitud ja töökorras segadusi väljakutsütud, otsustakse asja kohta Haridus- ja Sotsiaalministrile vastav märgukiri saata.

Kinnisvarade maksu nimekirjade muutmise kohta

kuulas juhatus ära järgmise Tori vallavalitsuse märgukirja:

„Kinnisvarade Maksuseaduse“ (R. T. Nr. 18/19 — 1920) põhjal peab Riigi Kinnisvarade Maksuamet varustama kõik val- ja alevivalitsused andmetega maksu- maksjate, nende liikumata varanduste hindamise ja toimetulnud muudatuste kohta (§ 9).

Kirjeldatud korras saadetud teadete põhjal peavad valla- ja alevivalitsused seadma kokku maksumaksjate nimekirja, arvama iga maksja kohta maksumäära ja pidama sellekohased arveraamatud, ning saatma kätte maksulehed, kus on näidatud maksumäär ja väljaarvete alused, maksjatele mitte hiljem 1. märtsi (§§ 15 ja 16).

Ringkirjaga 13. veebruarist 1930 a. Nr. 7828, mis saabus siia 25. veebruaril 1930 a., saatis Riigi Kinnisvarade Maksuamet vallavalitsusele maksulehed ja palus arvesse võtta, et kinnisvarade-maksu määra- rades, sissenõudmise korras, kui ka mak- suõiendamise tähtaegades võrreldes 1929

a. mingisuguseid muudatusi 1930 a. peale ette ei võeta.

Peale selle ringkirja kätte saamist asus vallavalitsus iga üksiku maksuobjekti pealt eraldi aastamaksumäära väljaarvamisele ning peale väljaarvamist, 26. veebruaril 1930 a. Nr. 525 all 1) teatas Riigi Kinnisvarade Maksuametile palju 1930 a. kinnisvarademaksu peab sisse tulema ja 2) saatis Audru ja Vändra ringkonna riigimaade valitsejatele riigistatud kinnisvarade kohta teatelehed seaduse § 27 põhjal.

Kirjaga 1. märtsist 1930 a. Nr. 1931 saatis Vändra ringkonna riigimaade valitseja Tori asunduse 1930 a. kinnisvarademaksu jaotuse nimekirja ja teatas, et Tori kirikumõisa ja Tori metsamaade jaotuse nimekirjades käesoleval aastal muudatusi ei ole, seepärast palus võtta aluseks 1929 a. jaotusnimekirjad. Kirjaga 3. märtsist 1930 a. Nr. 1428 teatas Audru ringkonna riigimaade valitseja, et käesoleval aastal maksujagamisega mingisuguseid muudatusi ei ole.

Peale ringkonna riigimaade valitsejate kirjade kättesaamist asus vallavalitsus Kinnisvarade maksuraamatu kokkuseadmisele, mis sai valmis 7. III. 30 a. Maksulehed olid juba varem valmiskirjutatud (ainult maksulehe nr. märkimata) maksu- aluste maade-, hoonete- ja vabrikute ja tööstusasutuste nimekirjade järele ning oleks ka 13. märtsil 1930 a. väljasaadetud olnud, kui maksulehtedest mitte puudus poleks tulnud.

13. märtsil 1930 a. saabus siia Riigi Kinnisvarade Maksuameti kiri 11. märtsist s. a. Nr. 4195, mille järele tuli arvates 1. jaanuarist 1930 a. 1) maksualuste tööstus asutuste nimekirjast kustutada üks mak- su üksus, 2) maksualuste maade nimekirja: a) sissekanda 15 uut maksuüksust, b) vähendada 10 maksuüksuste hindeid ja c) sissekanda 10 uut kohtade omanikku. Selle tõttu vähenes ka vallas maksuall olevate tööstusasutuste ja maksualuste maade üldpuhtakasurublade arv ning maksuüld- summa.

Maksualuste maade nimekirjas puhta- kasu rublade arvu ja 1930 a. maksumäära peale eelnimetatud kirja põhjal tehtud sis- sekannete kokku võttes selgus, et selle kir- ja põhjal tuli teha 4 mitte õiget sissekan- net, missugused vallavalitsuse äranäge- mise järele teistkordselt parandada tule- vad.

Kirjaga 14. märtsist 1930 a. Nr. 1931 teatas Väandra ringkonna riigimaade valitseja, et on selgunud, et Tori kiriku asunduse Priiniidu Nr. 41 ja Ojakalda Nr. 42 talude puhtakasu rublade arv muutunud on ja sellega ka teiste talude maksumad muutuvad, ning 1929 a. maksujaotust käesoleval aastal arvesse võtta ei saa. Kirjaga 15. märtsist s. a. Nr. 1931 saatis Tori kiriku asunduse 1930 a. kinnisvarademaksu jaotuse nimekirja, kuhu sisse kantud 68 maksuüksust.

Kõigi eelkirjelduse tõttu tuleb Kinnisvarade maksuraamatus teha ligi 90 maksumaksu kohta parandused punase tindiga, sama ka lisakinnisvarade maksu- ja naturaalkohustustemaksu raamatutes, sest et töödega õigeks ajaks valmis saada, sai kohe peale kinnisvarade maksuraamatu kirjutamist asunud teiste maksuraamatute kirjutamisele, missugused olid 13. III. 1930 a. valmis kirjutatud.

Seda Teile ettekandes palume Teie korraldust, et Riigi Kinnisvarade Maksuametile saaks ettekirjutatud, et edaspidi vallavalitsused toimetunud muudatustega saaks õigeks ajaks varustatud.

Täiesti põhjustatuks tunnistades Tori vallaval. rahulolematust, otsustati Maksuvalitsust paluda, et peale nimekirjade koostamise tähtaega ettetulevad parandused maksumaksjate nimekirjades ehk maksumäärades lükatagu edasi järgmiseks aastaks, et ära hoida sarnaseid parandusi, mis Tori vallale osaks said.

Liidu 1929 a. aruanne

vaadati läbi revisjonikomisjonile ja nõukogule esitamiseks.

Liidu nõukogu koosolek

määratakse 23. aprilli peale.

Uued liikmed.

Liidu liikmeteks registreeritakse: Vesneri, Pärsama, Polli ja Saulepi vallad.

Soome maakogukondade kolmandale päevale

28. ja 29. aprilliks otsustatakse saata Liidu esindajatena sellekohase kutse peale Liidu esimees R. Kuris ja juhatus liige H. Lauri.

Maanteede seaduse muutmise seaduse

käiku ja Liidu nõudmiste üksikasju ära kuulates leidis koosolek, et Liidu seisukohte tuleb südilt edasi kaitsta, sest kui omavalitsuste peale tahetakse jätta vastu-

tus, võim ja õigused aga ministeeriumile, siis sarnane olukord ei või häid töötulemusi anda.

Uutele omavalitsustegelastele käsiraamatud.

Liidu kirjastusel ilmunud „Omavalitsustegelaste kalender 1930 a.“ otsustatakse saata Liidu liikmetele valdadele ja maavalitsustele uute ametisse valitud tegelaste jaoks.

Eesti Maaomaval. Liidu nõukogu koosolek.

Eesti Maaomavalitsuste Liidu nõukogu koosolek on kesknädalal, 23. aprillil, algusega kell 11 homm., Tallinnas, Harju Maaomavalitsuse saalis.

P ä e v a k o r d :

1. Koosoleku avamine ja juhatus valimine.

2. Sundmääruse vajaduse küsimus ehituste ja ehitamise kohta maal — ref. Pärnu Maavalitsuse esindaja.

3. Avalikkude hoonete ehitamise ja siseseadmise määruse kava.

4. Jalgrataste tarvitamise õiguse ja liikumise korralduse sundmääruste ühtlustamise küsimus, — ref. A. Eichenbaum.

5. Eesti Maaomavalitsuste Liidu 1929 aasta aruanne.

6. Koosolekuni päevakorda tõusvad küsimused.

Täh.: Et tähendatud koosolek praegusele koosseisule arvatavasti viimaseks jääb, on ettenähtud koosoleku puhul nõukogu päevapildistamine.

Üleskutse

valla-, alevi-, maa- ja linnavalitsustele.

Omavalitsusametnikkude ettevalmistamise kursuste põhikirja järele peavad need kursused, kellel puudub kaheaastane praktika omavalitsustes, kursuste vaheajal, suvel, kaks kuud omaval. praktika peal olema.

Praegu töötavate esimeste omavalitsusametnikkude ettevalmistamise pikaajaliste kursuste kursustele hulgas on keskkooli haridusega isikuid (meester. ja naisterahvad), kes suveks praktikandi kohta vajavad. Sellepärast pöörab kursuste korraldaja, E. Maaomavalitsuste Liit, käesoleva üleskutsega kõigi omavalitsuste poole ja

palub neid omavalitsusi, kes soovivad suveks omale parktikante kantselei töödele saada, 8-ks maiks s. a. sellest E. Maaom. Liidule Tallinna teatada, äratähendades aega, mis ajaks praktikanti soovitakse (kursuslased on õppetööst vabad 1. juunist — 15. septembrini) ja juurde lisades eritingimisi või nõudmisi.

13. aprillil 1930.

E. Maaomaval. Liidu juhatus.

Õnnesoov uuele Kohtu- ja Siseministrile.

12. aprillil uueks Kohtu- ja Siseministriks valitud A. A n d e r k o p i l e soovis E. Maaomavalitsuste Liidu esimees R. K u r i s selsamal päeval Liidu nimel õnne. A. Anderkop, kes end. maavalitsuse liige ja Riigikogu omaval. grupi juhatus liige, lubas kui omaval. küsimuste tundja omavalitsustesse õiglaselt suhtuda.

Küsimused ja vastused.

Küsimus Nr. 20. Seadusvastaste väljamaksude kohta.

Vallavanem maksis ilma vallavalitsuse otsuseta valla kassast välja kirjandusnädala korraldajatele auto sõidu kulu 7 krooni 42 senti ja teeb ilma vallavalitsuse otsuseta mitmesugusi muid väljamaksmisi, seal juures ise kirjutades väljamineku kviitungisi ja sunnib vallasekretäri nende järele kassast väljaminekuid välja kirjutama. Palun seletada, kas on sarnane tegevus õige ja eitaval korral, kas on vallasekretär sarnaste seaduse vastaste tegevuste eest vastutav kodukorra § 68 järele? Vallasekretär.

Vastus:

Leides eelarvega kokkukõlatuid väljamakse, peab sekretär vallavanemale ära seletama, mispärast sarnaseid väljamakse teha ei või. Ei ole sellel seletusel tagajärge, tuleb asi vallavalitsuse koosolekul ettekanda ja protokolleerida. Raamatutest läbikande eest vastutab sarnasel juhusel mitte sekretär, vaid väljamaksu korralduse tegija.

Küsimus Nr. 21. Andmete puudumisest perekonna registri pidamisel.

„Perekonnaseisu seaduse juhtnõõrid“ R. T. Nr. 48 — 1926 a. § 62 näeb ette, et iga abiellunu kui ka vastsündinu kohta tuleb perekonnaregistris pidada eri lehekülj ja viimane täita nõuetekohaselt, s. o. kandes sisse nii abiellunute ja vastsündinu lapse vanemad. Selle teostamisel eriti Petserimaal, kus teatav vald kuulub osade kaupa 5—6 kiriku järele (kihelkonda), on tulnud ette juhtumeid, et abiellunute ehk vastsündinu vanemate kohta puuduvad täpsed sünniajad, rääkimata vana naise ja vanaema sünnist ja sarnaste vanemate üle, kui isa on 60 ja ema 37 aastat vanad. Teiseks pole viimastel teada, millises kirikus nad ristitud ja mis oli vastsündinu isal ema perekonna ja isanimi ning millal sündis ja kus ristitud. Edasi ei tea vastsündinu lapse ema oma isa ega ema sünni, sest vabadussõja ajal on ristimiskirjad hävinenud. Sellejuures olgu tähendatud, et perekonnaraamatuid Petserimaal kihelkondades kunagi peetud ei ole ja ka käesoleval ajal ei peeta. Sarnastel juhtudel näeb pks seadus § 6 ette, et asjaolu selgitada vastavate tunnistajate ülekuulamisega. Tihtipeale ebaõnnestub tunnistajate leidmine, sest tunnistaja N. S. § 940 põhjal võib langeda karistuse alla ja hoiab ennast tunnistajaks minemast, kui kahtleb ise oma teadmise juures asja suhtes.

Käesoleva aasta Kohtu- ja Siseministeriumi esi-

taja poolt perekonnaseisu asjaajamise revideerimisel ongi enamjagu ette tulnud juhtumeid, et revident süüdistab vastavat perekonnaseisuametnikku — vallasekretäri korraldust perekonnakirjade pidamise üle, mis lõpeb vallasekretäri vallandamisega kohalt eelolevate andmete puudumisel perekonnaregistris. Kuidas tuleb näidata juhtumil perekonnaseisu ametnikul toimida?

M vallasekretäri abi.

Vastus:

Kui seadust tegeliku eluga kohaldada ei saa, on ainuke abinõu paluda seaduses vastavat muudatust teha.

Küsimus Nr. 22. Vallavalitsuse töö korralduse kohta.

Vallasekretär seletab, et seaduse järele olla tema vallavalitsuse kantselei juhataja ja kantselei töde eest vastutaja, mispärast ei olla vallavanemal ja tema abidel õigust vallavalitsuse asjaajamise raamatuid sorida ega jälgida raamatute pidamist ning raamatutesse tehtud sissekandeid peale kassaraamatu ja kviitungide raamatute. Samuti ei olla ametlikkude paberite kokkuseadmisel vallavalitsuse liikmetel õigust sekretäriilt kirja teksti teisiti kirjutamist nõuda, kui see oluliselt kirja sisu ei muuda.

Tööajaks seletab sekretär temale ja tema abidele 8 tunnilise töö päeva, kuna pühapäevadel üldse mingisugust asjaajamist ei teosta ega lase vallavalitsuse liikmeid kantseleisse. Sellel põhimõttel kirjutab sekretär kantselei uksele sildi „Vallavalitsuse kantselei on avatud igal äripäeval kella 8 homm. kuni kella 4 p. l. Vallavalitsuse liikmetel oleks aqa soovitav kui nemad õhtutel saaksid kantseleis oma asju korraldada.

Palun teatada, kas ülemalseisev sekretäri seletus on õige ja seadusega kooskõlas. Kelle määrata on kantselei lahti oleku aeg ja kas kantselei peab lahti olema tööaja kestvusel või võib lühemat aega avatud olla? Kelle valdamisel seisavad kantselei raamatud, pab. rid ja vallamajas asuv muu vallasvarandus, nagu toolid, pingid jne. Kas vallavalitsusel ja vallavalitsuse liikmetel on õigus sekretäri käskida ja temale töö järjekorda kindlaks määrata, millal ja mis ajaks peab üks ehk teine tööd tehtud olema? Kes avab vallavalitsusele sissetulnud kirjad? Kas on vallavalitsusel ja vallavalitsuse liikmetel õigus koosolekuid kindlaks määrata nende päevade peale, millal sekretär ütleb enesel mitte võimaliku olema koosolekut pidada? Kas on sekretär kohustatud vallavalitsusele ehk vallavalitsuse liikmetele soovitud seadus-

kätte otsima, või aitab sellest, kui sekretär annab „Riigi Teatajad“ ehk muud seaduseraamatud vallavalitsuse liikmetele kätte, kes ise peavad seadused välja otsima? Ülesti valitud vallavanem.

Vastus:

Küsimuses kirjeldatud olukord on ebanormaalne. Vallavalitsus on võimu teostaja kohal ja otsekohene vastutaja vallaomaval. tööde ja varade eest, mispärast tema ükski õigustatud ei ole kõiki valla raamatutesse tehtud sissekandeid jälgima, vaid otse kohustatud on seda tegema. Kui kiri redaktsiooniliselt allakirjutajale vallavanemale ja abi'e küllalt vastuvõetav ei ole, tuleb paber muidugi ümberkirjutada. Sellejuures peab paranduse nõue muidugi täiesti põhjendatud olema. Halvasti kokkuseatud paberile allakirjutamist ei saa vallaval. liikmetelt nõuda. Siin peab vastastikune arusaamine aitama küsimuse lahendada. Kui maavolikogu otsusega ei ole sekretäri töö aeg kindlaks määratud, määrab vallavolikogu ehk vallavalitsus valla kantselei lahtioleku aja ja valla kantselei päevad kindlaks, kuna tööaja määrab tegelikult ära töö ise. Kantselei lahtioleku aeg võib töö ajast lühem olla. Vallamajas olev valasvara ja asjaajam, raamatud ja materjalid peaks loomulikult seisma sekretäri vastutusel ja valve all, kuna vallavalitsuse liikmetele peab sekretär vallamaja pääsu võimaldama ka õhtuti. Töö korraldus oleneb vallavalitsusest, kuid peab kooskõlas olema seadustega ehk ettekirjutatud töötähtaegadega (vaata Omavalitsustegelase kalender 1930). Post tuleb avada selle saamisel otsekohes. Kui vallavanem postisaamise puhul vallamajas, võib ta posti avada, ei ole mitte, on kohustatud seda sekretär tegema. Koosolekute kindlaks määramine oleneb vallavalitsusest. Kui sekretäri erilised vabandatavad põhjused koosoleku aja vastu olla, tuleks sellega võimaluse järele arvestada. Mis puutub seaduste väljaotsimisse, siis teeb seda enesest mõistetavalt sekretär, kes asjaga tuttav peab olema, kui ta vähegi normaalkorraldusega vallavalitsusega hindab.

Küsimus: Nr. 23. Maksuta arstiabi korraldamise kohta.

Puudust kannatavatele isikutele, kes ajutiselt kaotanud oma töövõime, kas haiguste, vigastuste või mõnel muul põhjusel je tarvitavad arstiabi, on vallavalitsus kohustatud hoolekande seaduse § 90 põhjal maksuta arstiabi korraldama jne. Selle eelnimetatud seaduse alusel on mitme haigla ravimisele võtnud isikuid ilma vallavalitsuse sellekohase korralduse ja ilma, et vallavalitsuselt haiglasse paigutatud isiku varanduslise seisukorra üle teateid oleks kogutud, esitades aga hiljem ravimise kulude arvet sama seaduse § 90 alusel vallavalitsusele tasumiseks. Et hoolekande seaduses selles asjus lähemad andmed puuduvad, sellepärast palume Teid selgitada, kas võivad haigemajad eeln. seaduse põhjal isikuid ilma vallavalitsuse sellekohase korralduse ja ravimisele võtta ja kas vallavalitsus on kohustatud tasuma ilma vallavalitsuse nõusolekuta ravimisele võetud isikute ravimiskulusid.

V. V. vallavalitsus.

Vastus:

Hoolekande seaduse § 90 räägib selgel sõnal, et arstiabi antakse selle valla-, alevi- või linnavalitsuse korraldusel, kus nad haigeks jäämise

ajal viibivad. Ei ole ükski omavalitsus, ei see, kes kohustatud on haige ja puudustkannataja eest hoolitsemise, ei ka see, kus ta haigeks jäi, haigemaja paigutamiseks korraldust teinud, kaob haigemajadel õigus § 90 põhjal haigemaja ravimiskulusid nõuda, kui tegu ei ole õnnetuma juhtumisega. Mis puutub küsimuse lõpuosasse, siis, kui see omaval, kus arsti abitatvita ja arstiabi vajavas seisukorda sattus, selle abi korraldas, tuleb ta tasuda sellel omaval., kes kohustatud on hoolekande kulud katma.

Küsimus Nr. 24. Eelarvelise üle- ehk puudujäägi ülekanndmisest.

Sr-pearaamat saab lõpetatud saldodega ja kui eelarve täitmise arves pearaamatu lõpetamisel tuleb eelarveline üle- ehk puudujääk, kas tuleb siis see ühes teiste saldodega 1-ks aprilliks üle kanda ja vastavalt kas debeti või krediti saldona Eelarve Täitmise arves näidata?

„Maaomavalitsuse“ lugeja.

Vastus:

Eelarve täitmise arve lõpeb aasta lõpul võrdsele summale debetis ja kreditis. Eelarveline üle- jääk, mis raamatu lõpetamisel saldona välja toodi, kuhugi edasi ei lähe, sest lõpetava aasta eelarve täitmise arve balangseerub ja järgmisel aastal ei ole lõppenud aasta tulemustega enam tegu. See saldo, mis eelarve täitmise arvega ühtlasi võlgadeta varanduse arve kred. poolle näidatakse, tuleb järgmise aasta raamatute arvamisel võlgadeta varanduse arvele juurde lisada, sest eelarveline üle- jääk suurendab varandust, eelarve puudujäägi puhul aga võlgadeta varanduse arves see maharavata, kui ülekanndmist eri memor. operatsiooniga ei tehta.

Kuulutakse maksvusetakse:

1) Arnold Jakobi p. R o o s'i hobusepass, väljaantud Torma vallavalitsusest 10. sept 1929 a. Nr. 530 all.

2) Oskar Gustavi p. T a m m'e hobusepass, väljaantud Mustvee alevivalitsusest 27. veebr. 1924 a. Nr. 6 all.

3) Karl P i l v e hobusepass, väljaantud Lohusuu vallavalitsusest 29. detsembril 1920 a. Nr. 10 all.

4) Karl V r e e m a n i hobusepass, väljaantud Soosaare vallavalitsusest 8. jaan. 1921 a. Nr. 390 all.

5) Hobusepassid Nr. 191, väljaantud 9. veebruaril 1926 a., Nr. Nr. 204 ja 205, väljaantud 21. jaanuaril 1921 a. Laimjala vallavalitsusest.

6) Ludvig Jüri p. T e n n u hobusepass, väljaantud Tartu linna politsei 2. jaoskonnast 15. dets. 1920 a. Nr. 9 all.

7) Toomas P o t t i hobusepass, väljaant. Roela vallavalitsusest 16. detsembril 1920 a. Nr. 266 all.

Vastutav toimetaja: Eesti Maaomaval. Liidu sekretär H. Avikson. Väljaandja: Eesti Maaomaval. Liit „Ühistrükikoda Rakveres“